

E-resurser på kommunala bibliotek - lokala, regionala och nationella perspektiv

Cecilia Gärdén
Malin Utter

Högskolan i Borås
Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT
Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap

2016

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
Syfte och frågeställningar	3
Rapportens inriktning och struktur	3
Genomförande av undersökningen	4
Lista över e-resurser	5
2. Aktörer på nationell nivå	7
Kungliga biblioteket	7
Sveriges depåbibliotek och lånecentral	7
Sveriges kommuner och landsting	7
3. Regional biblioteksverksamhet och e-resurser	9
Kultur i Väst	9
Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg	9
Regionbibliotek Stockholm	10
Region Gävleborg	10
4. Lokal nivå och e-resurser	11
Borås stadsbibliotek	11
Mölnlycke bibliotek	11
Salems bibliotek	11
Södertälje stadsbibliotek	12
Växjö stadsbibliotek	12
Alvesta bibliotek	12
Hofors bibliotek	13
Hudiksvall bibliotek	13
5. E-resurser från ett nationellt perspektiv.....	14
Kommunbibliotekens användning av e-resurser.....	14
Skolbibliotekens användning av e-resurser.....	14
Regionbibliotekens användning av e-resurser	15
Målgruppsperspektiv och MIK	15
Betaltjänster kontra fria tjänster på webben.....	16
Samordning av e-resurser	16
En nationell biblioteksstrategi.....	16
Identifierade problem	17
Diskussionsfrågor	17

6. E-resurser från regionala perspektiv	18
Definition och användning av e-resurser på regional nivå.....	18
Marknadsföring av e-resurser gentemot kommunerna	18
Kommunernas användning av e-resurser	19
Databaser i relation till MIK eller digital delaktighet.....	20
Skolbibliotekens databaser – inget regionalt ansvar	20
Fria tjänster på webben	20
Kommunernas utmaningar och möjligheter	21
Samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser.....	22
Samarbete med kommunerna	23
Samordning av abonnemang.....	23
Identifierade problem	24
Diskussionsfrågor	24
7. Lokala perspektiv på e-resurser	26
Definitioner av e-resurser och medieplan.....	26
Urval av e-resurser	26
Bibliotekens egen användning av e-resurser	27
Marknadsföring av e-resurser gentemot användarna	27
Användarnas behov.....	28
Databaser i MIK-perspektiv.....	28
Betaldatabaser kontra fria tjänster på webben	29
Utmaningar och möjligheter i kommunerna.....	30
Kommunernas syn på samarbete kring e-resurser	30
Kostnader och ekonomisk vinning	31
Utmaningar och möjligheter för samordning av e-resurser – lokala perspektiv	32
Identifierade problem	32
Diskussionsfrågor	32
8. Avslutande diskussion	33
Käll- och litteraturförteckning.....	36
Källor.....	36
Litteratur	36

1. Inledning

Under hösten 2015 fick *Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap* en förfrågan om att göra en kartläggning av e-resurser vid kommunala bibliotek i Sverige. Initiativet till detta kom från flera regioner och län. Regionerna har under flera år fått signaler om att databaserna vid de kommunala biblioteken används alltmer sällan, samtidigt som digital delaktighet och medie- och informationskunnighet (MIK) har blivit viktiga frågor för biblioteken. Läns- och regionbiblioteken har inte längre kompletterande medieförsörjning som sin huvudsyssla, men de olika regionerna har på olika nivåer varit med och hel- eller delsubventionerat databaser till de kommunala biblioteken. Är detta arbete något regionerna bör fortsätta med? Finns intresse hos de lokala biblioteken att fortsätta erbjuda sina användare tillgång till många databaser? Frågor har därför väcks kring hur kommunerna ser på användningen av databaser, hur regionerna arbetar med e-resurser, vilka problem som finns kring samordning och hur olika aktörer ser på framtiden. Vid ett seminarium i Göteborg; *Licenser, Libris och lite till – ett gemensamt seminarium om strategier för informationsförsörjningen på regional och nationell nivå*, i oktober 2015 diskuterades e-resurser och problematiken kring dessa. Behoven av en kartläggning tog form och efter mötet tog fyra regionala biblioteksverksamheter; Kultur i Väst, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg, Region Gävleborg och Regionbibliotek Stockholm, kontakt med forskare vid *Sektionen för biblioteks- och informationsvetenskap*. Syftet med kartläggningen klargjordes och ett avtal upprättades i december 2015. Uppdraget har i huvudsak utförts under våren 2016 av Cecilia Gärdén, universitetslektor, fil. dr. och Malin Utter, adjunkt. Nedan beskrivs syfte, frågeställningar, rapportens inriktning och genomförande av kartläggningen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med rapporten är att diskutera utmaningar och möjligheter för e-resurser på kommunala bibliotek utifrån tre nivåer – lokal, regional och nationell. Två frågeställningar vägleder och avgränsar undersökningen.

- Hur arbetar biblioteken med e-resurser?
- Hur ser de olika nivåerna på samordning av e-resurser?

Rapportens undersökning är avgränsad till de fyra regionala biblioteksverksamheter som har beställt studien.

Rapportens inriktning och struktur

Frågan om vilka e-resurser som finns på biblioteken och hur samverkan kring dem ser ut är inte en forskningsfråga, utan en praktisk fråga. Den kan kopplas till Bibliotekslagens 7§ som anger att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet och till 14§, som påtalar att i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser så ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka (SFS 2013:801).

Vid den inledande kontakten med beställarna av rapporten diskuterade vi hur kartläggningen skulle avgränsas. Vi diskuterade övervägande en inriktning mot databaser, men även andra resurser framkom som relevanta att ta upp. Vi intog därför ett induktivt förhållningssätt där informanterna fick möjlighet att lyfta fram de frågor som de ansåg mest viktiga att ta upp under intervjuerna.

I texten har vi valt att använda *e-resurser* som övergripande begrepp. I inledningsskedet av arbetet undersökte vi begrepps användningen kring *e-resurser*, *e-tjänster*, *digitala tjänster*, *e-media* och *databaser*. Det visade sig att begrepps användningen i frågan inte är enhetlig utan varierande. Vi beslöt oss för att använda *e-resurser* som det övergripande begreppet och låta respektive informant beskriva hur hon uppfattar och arbetar med begreppen.

Rapporten handlar om kommunala bibliotek, vilket innefattar både folkbibliotek och skolbibliotek. Tonvikten ligger emellertid på folkbibliotek.

Ibland hänvisar vi i texten till "regionbiblioteket", väl medvetna om att vissa organiserar sin verksamhet på nya sätt och inte längre benämns regionbibliotek utan heter exempelvis Kultur i Väst, region Gävleborg eller Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg.

Rapporten är strukturerad så att den inleds med en beskrivande del på övergripande nivå av de olika biblioteksverksamheternas arbete med *e-resurser*, för att sedan följas av fördjupad beskrivning och analys av nationell nivå, regional nivå och lokal nivå. De senare avsnitten avslutas med en sammanfattning av identifierade problem och diskussionsfrågor. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion.

Rapporten ger en fördjupad bild av *e-resurser* utifrån olika aktörers perspektiv, snarare än en statistisk beskrivning av läget gällande antalet databaser eller fördelning av *e-resurser* över landet. Sådan information går att finna i sammanställningar från exempelvis Kungliga biblioteket. Tonvikten ligger därmed på kvalitativa beskrivningar, där informanternas röster får stort utrymme. Vår förhoppning är att rapporten ska kunna utmejsla de viktigaste problemen och frågeställningarna kring *e-resurser* och på så vis ge underlag för att fatta välgrundade beslut angående *e-resurser* för framtiden.

Genomförande av undersökningen

I uppdraget har vi använt oss av en kvalitativ ansats. Fyra olika områden i Sverige har undersökts, vilket innebär att resultaten inte går att generalisera över hela Sverige. Sannolikt kan resultaten ändå ses som relevanta för fler biblioteksverksamheter än de undersökta eftersom frågorna återkommer i konferenser, seminarium och dokument på mer övergripande nivå. Det faktum att flera av informanterna lyfter fram liknande problematik stärker bilden av att ha funnit det som brukar kallas för "mättnad" i materialet.

Vi har arbetat utifrån ett målstyrt urval. Det målstyrda urvalet handlar i det här fallet om att välja ut personer och dokument med hänvisning till de frågeställningar som formulerats och rapportens avgränsning. Totalt har tretton intervjuer genomförts. De intervjuade är: en person vid Sveriges depåbibliotek och lånecentral, fyra personer vid regional biblioteksverksamhet, samt åtta bibliotekarier på lokal nivå. Två kommunbibliotek från varje region ingår i studien. Intervjuerna finns förtecknade i källförteckningen.

Datainsamlingen har skett genom intervjuer samt att vi har fått ta del av dokument från de personer som intervjuats. Intervjuerna genomfördes mellan december 2015 och februari 2016. Vid två av intervjuerna intervjuades två personer i grupp. Tre olika intervjuguides utformades, en för lokal nivå, en för regional nivå samt en för nationell nivå. Intervjuguiderna finns som bilagor i rapporten. Respektive kontaktperson vid regionbiblioteken var behjälplig med att praktiskt boka plats för

intervjuerna. Intervjuerna genomfördes vid regionbiblioteken samt vid de lokala biblioteken och varje intervju tog ungefär en timme i anspråk. Alla intervjuerna spelades in med en diktafon och transkriberades i sin helhet. Alla som har intervjuats har informerats om att de kommer att namnges i undersökningen. Alla deltagare har läst sina transkriberade intervjuprotokoll samt utkast av rapporten och haft möjligheter till korrigerings.

Efter datainsamlingen har materialet använts för att beskriva de olika verksamheternas arbete med e-resurser och för att tematiskt analysera frågeställningarna. Vi har strävat efter att ge täta beskrivningar så att läsaren av rapporten ska kunna få en gedigen uppfattning om problematiken kring e-resurser utifrån informanternas olika perspektiv.

Lista över e-resurser

I rapporten nämns ett antal e-resurser. Här ger vi en kort beskrivning av dessa.

Alex	Författarlexikon som innehåller presentationer av tusentals skönlitterära författare från hela världen.
Artikelsök	Databas för svenska tidnings- och tidskriftsartiklar.
Bab.la språkportal	En språkportal med lexikon där användarna kan förslå förbättringar av lexikonerna.
Bibblan guider	Informationstjänst från Sveriges bibliotekarier.
Bibblan svarar	Bibblan svarar drivs gemensamt av Malmö stadsbibliotek och Internationella Biblioteket som en del av ett nationellt utvecklings- och samverkansuppdrag i partnerskap med Kungliga biblioteket. Bibliotekarier från bibliotek i hela Sverige är med och svarar.
Biography Resource Center	Databas med biografier från EBSCOhost.
Britannica Library	Engelskspråkigt uppslagsverk som förtecknar över 100 000 artiklar. Britannica innehåller även illustrationer, kartor, ljud och videor.
EBSCOMasterFile	Masterfile är en engelskspråkig tidskriftsdatabas med referenser till artiklar, samt artiklar i fulltext från cirka 1100 tidningar och tidskrifter.
EBSCOhost	En databasvärd som levererar en mängd databaser inom många olika ämnesområden.
E-lib	Distributör av e-böcker.
Global Grant	Databas för att söka stipendier och bidrag.
Global Issues in Context	Engelskspråkig portal med analyser om bland annat politiska, kulturella, ekonomiska, miljö- och hälsorelaterade omständigheter, uppdelat efter aktuella länder och företeelser.
GreenFILE	En miljödatabas som tillhandahålls kostnadsfritt från EBSCOhost.

Inter Press Service	En internationell nyhetsbyrå som fokuserar på globala utvecklingsfrågor.
Landguiden	Databas från Utrikespolitiska institutet som innehåller fakta om alla världens länder, om konflikter och organisationer.
PressReader	Databas som innehåller fler än 2000 olika dagstidningar och tidskrifter från 100 länder på över 60 språk. PressReader hette tidigare Library Pressdisplay.
Library Information Service & Technology Abstracts	Databas från EBSCOhost inom biblioteks- och informationsvetenskap.
Literature Resource Center	Databas som innehåller litteraturkritik av och biografier över fler än 120 000 författare.
Mediearkivet	Mediearkivet är ett nyhetsarkiv som inkluderar material från över 500 källor, tidskrifter och telegrambyråer. Arkivet uppdateras dagligen och innehåller fler än 12 miljoner sökbara artiklar, 7 miljoner svenska och 5 miljoner norska. Sträcker sig från slutet av 1980-talet och framåt.
Nationalencyklopedin	Nationalencyklopedin (NE) ger tillgång till faktagranskade artiklar, film och radioprogram från UR (Utbildningsradion), Världens länder samt NE:s egna ordböcker på flera språk (inklusive ett stort antal minoritetsspråk.)
Novelist	Litterär databas från EBSCOhost.
Science Resource Center	Science Resource Center är en databas från Gale som täcker ett brett spektrum inom vetenskapsområdet.
SVAR	Digitala forskarsalen från Riksarkivet.
Teacher Reference Center	Databas från Gale med information om pedagogik.
Updatum	Updatum (tidigare Newline Arkiv) är ett av Nordens största pressarkiv som innehåller artiklar daterade 1990 och framåt.

2. Aktörer på nationell nivå

Det finns flera aktörer som arbetar med folkbiblioteksfrågor på nationell nivå. Här beskriver vi kortfattat en del av deras arbete med e-resurser, samt ett avslutat projekt som gick under namnet KULDA.

Kungliga biblioteket

Kungliga biblioteket (KB) arbetar med nationell samordning och samverkan för alla offentligt finansierade bibliotek i Sverige. Det innebär bland annat att utöva nationell överblick, främja samordning, fördela bidrag och samla in statistik. År 2015 fick KB ett uppdrag av regeringen att ta fram ett förslag till en nationell biblioteksstrategi som ska "bygga på långsiktig vilja att behålla och utveckla biblioteksverksamheten i Sverige och ge svar på bibliotekens roll i samhället, användarnas behov, nya medier, teknisk utveckling, nationell infrastruktur med mera" (Kungliga Biblioteket, 2015). KB tecknar sedan mitten av 1990-talet licensavtal för e-tidskrifter och databaser för svenska universitet, högskolor, myndigheter och forskningsinstitut. Detta görs under namnet BBSAM konsortiet. 76 organisationer är med i minst ett avtal. I dagsläget finns ca 40 BBSAM avtal som innefattar ett hundratal e-resurser. Endast statliga myndigheter och statligt ägda forskningsinstitut kan gå med i BBSAM (Kungliga biblioteket, 2016).

Sveriges depåbibliotek och lånecentral

Sveriges depåbibliotek och lånecentral är KBs partner och nationellt kompetenscenter som ger service till folk- och skolbibliotek i frågor som rör kompletterande medieförsörjning, samlingar och utvecklingen av LIBRIS för alla typer av bibliotek. Verksamheten är statligt finansierad men bedrivs inlemmad inom Umeå kommuns biblioteksorganisation. Sveriges depåbibliotek och lånecentral tar emot utgallrad svensk litteratur från landets bibliotek, registrerar den i LIBRIS och lånar ut den via fjärrlån. Boksamlingen omfattar idag cirka 360 000 titlar. Dessutom finns en samling svenska tidskrifter från 1994 till år 2014. Enheten förmedlar också fjärrlån från Umeå stadsbiblioteks samlingar, köper in svensk och utländsk litteratur efter önskemål från biblioteken, förmedlar lån och kopior från utländska bibliotek till folk- och skolbibliotek, erbjuder informations- och referensservice, ger råd och stöd i frågor som rör fjärrlån och svåråtgångad litteratur, arrangerar konferenser och utbildar inom katalogisering och klassifikation enligt Dewey. Depåbibliotek finns i alla nordiska länder. I Mo i Rana i Norge, Kuopio i Finland och Aarhus i Danmark. Island har inget depåbibliotek, men alla nordiska länder kan fjärrlåna genom bibliotekskatalogen Gegnir (Sveriges depåbibliotek och lånecentral, 2016).

Sveriges kommuner och landsting

Sveriges kommuner och landsting (SKL) arbetar sedan en tid tillbaka med att ta fram prissättningsmodeller för utlåning av e-böcker vid folkbiblioteken. En modell prövades under november 2014 till november 2015 och denna kommer att utvärderas under våren 2016 (SKL, 2016).

KULDA

För folkbiblioteken finns idag ingen motsvarighet till BBSAM. För några år sedan fanns KULDA, som var en förkortning av "konsortieupphandling av licensdatabaser". KULDA startade i september 2001 på initiativ av länsbiblioteken i Sverige. KULDA fick finansiellt stöd av Kulturrådet och dåvarande Skolverket. Huvuduppgiften för KULDA var att samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbibliotek i Sverige. Operator för KULDA var Regionbibliotek Västra Götaland. Folkbiblioteken fick erbjudande om deltagande i samköp. De första fyra åren slöts ca 20

avtal om samordnade inköp. Samköpskonsortierna varierade mellan ca 25 till ca 200 bibliotek. Samköpen underlättade för mindre bibliotek att kunna köpa in och erbjuda licensbelagda nättjänster. En erfarenhet under KULDA var att personalen på folk- och skolbiblioteken runt om i landet behövde kompetensutveckling för att kunna utnyttja nättjänsterna effektivare och KULDA-kontoret anordnade utbildnings- och utvecklingsinsatser i samarbete med länsbiblioteken. KULDA-projektet innebar att arbetet med Internet och nättjänster fick ökad uppmärksamhet på folk- och skolbibliotek. Det fanns även en diskussion om samarbete med BIBSAM. KULDA var det första initiativet för nationell samordning av folk- och skolbibliotek (SOU 2003:129).

I ett brev som KULDA-kontoret skickade ut 2011 står att i och med att KB fick nya uppdrag under 2011 som riktade sig mot folkbiblioteken och deras behov av system och tjänster upphörde Kulturrådets finansiering av KULDA-kontorets verksamhet från och med januari 2012. Det innebar att KULDA-kontoret saknade finansiering och kontoret avvecklades mest start hösten 2011. KB gjorde en skrivelse till Kulturrådets styrelse att de var beredda att ta över uppgiften om finansieringen kunde lösas. Under 2012 diskuterades om KULDAs länsrepresentanter gemensamt kunde hantera abonnemangsfrågor samt marknadsföring inom ett nätverk, dit även leverantörer kunde vända sig med erbjudanden och information (E. Erikson, brev om meddelande till biblioteken inom KULDA-kretsen ang. KULDA-kontorets upphörande, 2011).

Utöver de ovan nämnda aktörerna finns en rad olika föreningar och nätverk som arbetar med - resurser utifrån nationellt perspektiv, såsom Svensk biblioteksförnings expertnätverk för Digitala bibliotekstjänster, Svensk Förening för Informationsspecialister, Digitala biblioteket, fackföreningar med flera.

Det finns således flera olika aktörer som arbetar med biblioteksfrågor på nationell nivå med olika inriktning och olika uppdrag, men ingen av dem har idag ansvar för samordning av e-resurser för folkbibliotek.

3. Regional biblioteksverksamhet och e-resurser

Det finns tjugo regionala biblioteksverksamheter i Sverige. De regionala biblioteksverksamheterna finansieras av landstingen och staten och finns i alla regioner. I första hand har de i uppgift att stödja folkbibliotekens utveckling i kommunerna. Flera av de regionala biblioteksverksamheterna har en samordnande roll när det gäller e-resurser, bibliotekssystem och transporter mellan biblioteken. I den nya bibliotekslagen som kom år 2014 synliggörs de regionala biblioteksverksamheterna tydligare, och att de i första hand ska stödja samarbete, utveckling av verksamheter och kvalitet för de bibliotek som finns länet/regionen. Tidigare skötte de i första hand den kompletterande medieförsörjningen, men arbetar nu också för biblioteksutveckling (Kungliga biblioteket, 2013). I bibliotekslagen står att:

§11 Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet i syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. (SFS 2013:801).

De regionala biblioteksverksamheterna samverkar med andra bibliotekstyper, både lokala och regionala som högskolebibliotek och skolbibliotek. Samverkan sker även mellan de regionala biblioteksverksamheterna och olika statliga myndigheter som exempelvis KB (Kungliga Biblioteket, 2013). I rapporten fokuseras fyra olika regionala biblioteksverksamheter och organisationerna beskrivs kortfattat nedan.

Kultur i Väst

Kultur i Väst (KiV) är en kulturförvaltning inom Västra Götalandsregionen. På Kultur i Väst arbetar drygt 70 personer till exempel som konsulenter, producenter, kommunikatörer, journalister och administratörer. Kultur i Väst ansvarar för den regionala biblioteksverksamheten i Västra Götaland. Det betyder att Kultur i Väst ska främja bibliotekens utveckling och arbeta i nära dialog och samverkan med regionens kommuner, med civilsamhället och med andra aktörer på regional och nationell nivå. Under nuvarande planperiod riktar Kultur i Väst sina resurser till följande områden:

- Lärande och utveckling
- Läsa, förstå och uppleva
- Öppenhet och tillgänglighet
- Digital delaktighet

Kultur i Väst erbjuder specialistkompetens inom olika verksamhetsområden, driver utvecklingsprojekt i samarbete med biblioteken, anordnar fortbildningar och seminarier för bibliotekspersonal samt bevakar nyheter. Kultur i Väst bygger nätverk och arbetar för samverkan mellan regionens olika biblioteksverksamheter. Det finns för närvarande sju konsulenter med biblioteksfokus (Kultur i Väst, 2016).

Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg

Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg (BiBK) arbetar med regional biblioteksverksamhet för folkbiblioteken i Blekinge och Kronoberg. BiBK främjar folkbibliotekens samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet. Detta gör de genom att driva projekt, bjuda in till kompetensutvecklingsinsatser, ordna kurser, konferenser och möten samt omvärldsbevaka. Prioriterade områden är barn och unga, tillgänglighet och mångfald, digital utveckling, läsfrämjande och litteratur samt chefsutveckling. Även om det är folkbiblioteken som är den primära målgruppen

är syftet med verksamheten att invånarna ska erbjudas en jämlik biblioteksverksamhet av hög kvalitet. Mycket arbete bedrivs i nätverk på såväl lokal och regional som nationell nivå. Verksamheten styrs utifrån bibliotekslagen och kulturplanerna i Blekinge och Kronoberg och BiBK är en del av kultursamverkansmodellen. Huvudmän är Region Blekinge och Region Kronoberg men BiBK får också statlig finansiering genom Kulturrådet (Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg, 2016).

Regionbibliotek Stockholm

Regionbibliotek Stockholm arbetar med utveckling av biblioteksverksamheten i länet och samverkar med Statens kulturråd, Kungliga biblioteket och övriga regionbibliotek med flera aktörer för att leda folkbiblioteksutvecklingen i landet. Regionbiblioteket har ett antal verksamhetsområden inom vilka man omvärldsbevakar, metodutvecklar, utvärderar och kompetensutvecklar. I kontakten med kommunerna tillämpar Regionbiblioteket ett handledande arbetssätt, som utgår från de lokala behoven. Regionbiblioteket driver också flera olika projekt tillsammans med sina samarbetspartners, bland annat Bokstart, Möten med läsning och Praktisk kunskap (Regionbibliotek Stockholm, 2016).

Region Gävleborg

Den regionala biblioteksverksamheten i region Gävleborg ska genom kompetensutveckling, samordning och utvecklingsstöd stärka biblioteken i Gävleborg. Genom biblioteken ska alla invånare ha jämlik tillgång till litteratur, information och biblioteksservice samt stöd för formellt och informellt lärande. Kommunbiblioteken i Gävleborg har genom stöd och samordning från den regionala biblioteksverksamheten varit tidigt ute med ett samarbete om gemensam katalog, gemensamma låneregler och ett effektivt utnyttjande av det gemensamma bokbeståndet, det så kallade HelGe-samarbetet. Utvecklingsarbetet i HelGe-samarbetet fortgår kontinuerligt och från 2016 ingår de i det nationella LIBRIS-arbetet.

Den regionala biblioteksverksamheten syftar genom olika projekt och genom metodutveckling till att bidra till utvecklingen av bibliotekens läsfrämjande arbete tillsammans med målgrupper i olika åldrar och med olika social bakgrund. Inom ramen för HelGe-samarbetet stödjer bibliotekskonsulenterna utvecklingen av webbplatsens litteraturfrämjande inspirations- och temasidor. Genom samverkansprojekt med andra kulturformer såsom musik, dans, teater och film drivs projekt för barn och unga kring barnlitteratur, bilderböcker och författarskap. Den regionala biblioteksverksamheten vill genom sin omvärldsbevakning och kompetens vara ett stöd för folkbiblioteken i utvecklingsfrågor inom exempelvis e-boksområdet, medie- och informationskunnighet, makerspace/skaparbibblan samt inom kvalitet och organisationsfrågor. Den regionala biblioteksverksamheten och dess uppdrag omfattas av den regionala biblioteksplanen (Region Gävleborg, 2016).

4. Lokal nivå och e-resurser

I detta avsnitt beskriver vi kortfattat de lokala biblioteken där de informanter från lokal nivå som vi har intervjuat arbetar. Två kommunbibliotek från varje region ingår i undersökningen. Genom beskrivningen ges en bild av hur personal, bestånd och e-resurser ser ut i kommunerna.

Borås stadsbibliotek

Borås stad har cirka 108 000 invånare. Borås stadsbibliotek är lokaliserat i Kulturhuset tillsammans med stadsteatern och Konstmuseet. Biblioteksorganisationen består av stadsbiblioteket och elva filialer runt om i kommunen. Därtill tillkommer skolbibliotek och gymnasiebibliotek. Det totala antalet anställda i biblioteksorganisationen är 87 personer. Biblioteket har licenser för 18 databaser och den totala nedladdningen från dem var 23660 stycken år 2015, en minskning med 13 procent från året innan (Kungliga Biblioteket, 2016).

Biblioteket har ingångar till e-medier (e-böcker, e-ljudböcker samt musik) samt databaser på sin hemsida. De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är: Alex online, Biography Resource Center, Britannica, EBSCO Masterfile Premier, Global Grant, PressReader, samt bab.la språkportal. Biblioteket tillhandahåller även ett antal databaser med åtkomst på biblioteket och de är: Landguiden, Literatur Resource Center, Mediearkivet, NE – Nationalencyklopedin samt Science Resource Center (Borås stad, 2016).

Mölnlycke bibliotek

Mölnlycke bibliotek är en del av biblioteken i Härryda kommun. Härryda kommun har ett totalt invånarantal på 36 600 personer. Mölnlycke är centralorten i kommunen med cirka 17 000 invånare. De övriga biblioteken i kommunen finns i Landvetter, Hindås och Rävlanda. Mölnlyckes bibliotek ligger i Mölnlycke kulturhus. Kulturhuset rymmer också bland annat kulturskolan och teater. Folkbiblioteket är integrerat med Hulebäcksgymnasiets bibliotek. Biblioteken har totalt 23 anställda. De tre gymnasiebibliotekarierna är en del av folkbibliotekets personal. Biblioteken abonnerar på 25 licenserade databaser, en databas färre än år 2014 (Kungliga Biblioteket, 2016). Eftersom biblioteket i Mölnlycke är integrerat med gymnasiebiblioteket har folkbiblioteket och gymnasiet gemensamt abonnemang för flera databaser (Biblioteken i Härryda kommun, 2016).

Biblioteken i Härryda kommun har en gemensam hemsida där det finns ingångar till databaser, e-böcker och e-ljudböcker. De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är: Alex, även Alex app., Britannica Library, GlobalGrant, Global Issues in Context, GreenFile, Landguiden, Library Information Service & Technology Abstracts, MasterFile Premier, NoveList, samt Teacher Reference Center. Biblioteket tillhandahåller även ett antal databaser med åtkomst på biblioteket och de är: Artikelsök, Inter Press Service, Mediearkivet, NE.se, Updatum (Biblioteken i Härryda, 2016).

Salems bibliotek

Salems kommun har cirka 16 400 invånare. Biblioteksorganisationen består av huvudbiblioteket och där arbetar sex personer. Biblioteket hade abonnemang på sju licenserade databaser år 2015 vilket är tre färre än för år 2014. Den totala nedladdningen från licenserade databaser år 2015 var 2749 vilket är 36 procent färre än för år 2014 (Kungliga Biblioteket, 2016).

På sin hemsida har biblioteket en flik för e-media och där står också en definition av e-media: "böcker, ljudböcker och databaser som du får tillgång till via Internet". På sidan för e-media listas de

databaser som låntagarna har tillgång till hemifrån eller från biblioteket och de är Alex, Landguiden, Nationalencyklopedin samt databaser för släktforskning (Salems bibliotek, 2016).

Södertälje stadsbibliotek

Södertälje kommun har cirka 93 000 invånare. Biblioteken i Södertälje består av stadsbiblioteket och fyra filialer. Totalt har biblioteken 43 anställda. Biblioteket hade abonnemang på 18 licenserade databaser år 2015, tre databaser färre än året före. Det totala antalet nedladdningar från licenserade databaser var 21 056 år 2015 (det finns inget uppgift från året innan) (Kungliga Biblioteket, 2016).

På hemsidan finns olika flikar för e-resurser. E-böcker, e-tidningar från hela världen samt alla e-tjänster. Under fliken e-böcker finns information om e-böcker och hur de används. Under fliken e-tidningar från hela världen finns information om databasen PressReader. Alla e-resurser finns samlade under fliken alla e-tjänster (Biblioteken i Södertälje, 2016).

De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är NE.se, EBSCO Novelist, GlobalGrant, PressReader och EBSCO Masterfile Premier. Biblioteket tillhandhåller även tre databaser för användning i biblioteket och de är Alex, Landguiden samt Mediarkivet. Under fliken e-tjänster står också att biblioteket tillhandahåller ett antal databaser för släktforskning (Biblioteken i Södertälje, 2016).

Växjö stadsbibliotek

Växjö kommun har cirka 88 000 invånare. Biblioteken i Växjö kommun består av stadsbiblioteket, åtta filialer och ett minibibliotek. Biblioteken har en gemensam hemsida. I biblioteksorganisationen arbetar 49 personer. Biblioteket hade abonnemang till 18 licenserade databaser år 2015 vilket är två färre än för året före. Det totala antalet nedladdningar från licenserade databaser var 19 325 år 2015, en minskning med arton procent från året innan (Kungliga Biblioteket, 2016).

Biblioteken har en ingång på hemsidan som heter e-biblioteket och där finns ingångar till Bibblan svarar, databaser, e-böcker och e-ljudböcker, Mediejukeboxen samt musik via webben (Växjö bibliotek, 2016).

De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är: Alex, Forskning.se, PressReader, NE.se, Politiken.se och Zeteo. Biblioteket tillhandahåller även ett antal databaser med åtkomst på biblioteket och de är: ArkivDigital, Folke Bernadottesamlingarna, GreenFile, Landguiden, Library Information Service & Technology Abstracts, Mediarkivet, SVAR, Teacher Reference Service, samt WebSelect (Växjö bibliotek, 2016).

Alvesta bibliotek

Alvesta kommun har en befolkning på cirka 19 500 invånare. Totalt arbetar 18 personer i biblioteksorganisationen som består av Alvesta bibliotek samt fyra filialer och en bokbuss. År 2015 hade biblioteket abonnemang på nio licenserade databaser vilket är en färre än år 2014. Det totala antalet nedladdningar från licenserade databaser var 2 152 år 2015 och det finns ingen uppgift från tidigare år (Kungliga Biblioteket, 2016).

Via bibliotekens hemsida finns en ingång som heter e-biblioteket där det finns ingångar till e-böcker, e-ljudböcker, informationskällor, biblioteket i mobilen samt Bibblan svarar. Under ingången informationskällor finns de databaser som biblioteken erbjuder (Biblioteken i Alvesta, 2016).

De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är: PressReader och NE.se. Biblioteket tillhandahåller även ett antal databaser med åtkomst på biblioteket och de är: ALEX författarlexikon, Alvestabibliografin, GlobalGrant, samt Alvestabibliografin (Biblioteken i Alvesta, 2016).

Hofors bibliotek

Hofors kommun har cirka 10 000 invånare. Biblioteksorganisationen består av huvudbiblioteket samt en filial som är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Hofors Bibliotek fungerar från och med 2012-10-15 som skolbibliotek för elever och lärare vid Björkhagsskolans gymnasie- och vuxenutbildning (Hofors kommun, 2016). Biblioteksorganisationen består av sju anställda. Hofors bibliotek är en del av HelGe-samarbetet. Biblioteket har tillgång till tolv licenserade databaser, oförändrat antal sedan året innan. Antalet nedladdningar redovisas gemensamt för Helgebiblioteken i KB-statistiken, inte på respektive bibliotek (Kungliga Biblioteket, 2016).

De databaser som låntagarna kommer åt hemifrån är: GlobalGrant, Gästrik-Hälsingelitteratur, PressReader och Skogsfinsk bibliografi (Hofors kommun, 2016).

Hudiksvall bibliotek

Hudiksvalls kommun har cirka 37 000 invånare. Bibliotekssystemet består av huvudbiblioteket, sex filialer, en bokbuss och ett gymnasiebibliotek. Biblioteksorganisationen har 24 personer anställda. Precis som Hofors bibliotek är Hudiksvalls bibliotek en del av HelGe-samarbetet. Biblioteket hade abonnemang för tio databaser år 2015 vilket är en färre än året innan. Precis som när det gäller Hofors bibliotek redovisas antalet nedladdningar gemensamt för Helgebiblioteken i KB-statistiken, inte på respektive bibliotek (Kungliga Biblioteket, 2016).

På bibliotekets hemsida finns två ingångar till e-resurser. Det finns en ingång för e-biblioteket som innehåller e-böcker, e-ljudböcker samt e-musik. Under ingången databaser finns information om de databaser som biblioteket har tillgång till. Dessa kan låntagarna nå hemifrån eller från biblioteket. De databaser som finns listade är: Nationalencyklopedin, LIBRIS webbsök, Litteratur om Gästrikland och Hälsingland, Alex författarlexikon, Global Grant, PressReader samt Finnbygden (för släktforskning) Arkivdigital och SVAR finns installerade på datorer på stadsbiblioteket (Hudiksvall.se, 2016).

I nästa del av rapporten redogör vi för de intervjuer som har genomförts. Först kommer den nationella nivån, därefter regional och slutligen lokal nivå.

5. E-resurser från ett nationellt perspektiv

För att belysa den nationella nivåns perspektiv på de kommunala bibliotekens e-resurser har vi förutom beskrivningen i kapitel 2 också intervjuat enhetschefen för Sveriges depåbibliotek och lånecentral, Madelein Enström. Kapitlet tar utifrån ett övergripande, nationellt perspektiv upp kommunernas och regionernas användning av e-resurser, målgruppsperspektivet, betaltjänster kontra fria tjänster på webben, samordning samt e-resurserna i en framtida nationell biblioteksstrategi. Syftet med avsnittet är inte att ge en neutral och objektiv beskrivning av läget i landet gällande e-resurser, utan snarare att genom en intervju identifiera ett antal problem kring e-resurser.

Sveriges depåbibliotek och lånecentral arbetar med att underlätta för biblioteken att ge en effektiv och jämlik informations- och litteraturförsörjning till sina låntagare. Dess samling har byggts upp genom donationer framförallt från folk- och skolbibliotek runt om i landet. Uppdraget innebär att arbeta med kompletterande medieförsörjning, förmedla lån, ge service kring fjärrlån och referensarbete samt ordna utbildningar. Material för fjärrlånetjänsten hämtas ur två mediesamlingar, dels ur depåbiblioteket, vars samling har byggts upp genom donationer framförallt från folk- och skolbibliotek runt om i landet, dels Umeå stadsbiblioteks samlingar. En mer utförlig beskrivning av depåbiblioteket och lånecentralen finns i kapitel 2 i denna rapport.

Kommunbibliotekens användning av e-resurser

I sitt arbete med att underlätta för biblioteken att ge en effektiv och jämlik informations- och litteraturförsörjning har depåbiblioteket och lånecentralen i princip kontakt med alla Sveriges kommunbibliotek. En del av dessa kontakter har att göra med sådant som berör bibliotekens e-resurser. Depåbiblioteket och lånecentralen arbetar utifrån en ganska bred definition av e-resurser och inkluderar databaser, e-böcker, e-tidskrifter och också fria resurser som finns digitalt tillgängliga via nätet på något sätt (Intervju enhetschef, 2016-02-18). Utifrån de förfrågningar som kommer in står det klart att en hel del kommunbibliotek inte känner sig tillräckligt rustade för arbetet med databaserna enligt enhetschefen. På flera håll verkar det som om kommunbiblioteken inte arbetar särskilt offensivt med sina databaser utan hållningen är mer försiktig och den sammantagna bilden är att det finns en osäkerhet kring den egna kompetensen. Enhetschefen framhåller vidare att det inte är viljan som saknas, utan att det snarare är metoder som saknas och att biblioteken bland annat därför arbetar mindre unisont och kraftfullt med e-resurserna. Det görs mindre insatser och satsningar här och där men det tycks problematiskt att åstadkomma ett helhetsgrepp om frågan. De största utmaningarna för biblioteken i kommunerna handlar därför idag om att de behöver satsa mer resurser på det digitala och öka sin kompetens enligt enhetschefen (Intervju enhetschef, 2016-02-18). Biblioteken behöver försöka släppa tagen om de fysiska samlingarna, eller åtminstone inte klamra sig fast så vid den fysiska hanteringen. Då skulle det finnas mer tid att utvecklas vad gäller det digitala. En av bibliotekens utmaningar är att bidra till minskade samhällsklyftor vad gäller innevanornas informationskompetenser (MIK). Det är stora skillnader mellan hur människor förhåller sig till det fria materialet på internet och det material som är tillförlitligt och granskat, menar enhetschefen (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Skolbibliotekens användning av e-resurser

Även när det gäller skolbiblioteken ser det mycket olika ut över landet gällande tillgång till och arbete med e-resurser. Det märks tydligt enligt enhetschefen att skolbiblioteken arbetar på mycket varierande sätt. Exempelvis finns det skolor som uteslutande tycks använda *Artikelsök* och skickar

beställningar på artiklar om de inte har tillgång till fulltext, medan andra gymnasiebibliotek har ett annat angreppssätt och arbetar mer med att stödja eleverna i deras orientering och fördjupning i e-resurser via internet och källkritik. För gymnasiebibliotekens del kan det vara så de antingen omfattas av kommunens avtal om databaser, eller att regionen har förhandlat fram ett avtal, eller att gymnasiebiblioteket har ett eget avtal. Enhetschefen problematiserar det faktum att det ibland krävs ett avtal för gymnasiebiblioteket och ett för folkbiblioteket, trots att det egentligen handlar om samma familjer och samma användare. Det innebär att kommunen och skattebetalarna i själva verket betalar två gången för samma resurser (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Regionbibliotekens användning av e-resurser

Enhetschefen vid depåbiblioteket och lånecentralen menar att hon märker att regionbiblioteken har olika verksamhetsuppdrag från sina regioner och att de regionala verksamhetsplanerna ser mycket olika ut. Det finns en frustration i vissa kommuner över att deras region inte arbetar särskilt intensivt och aktivt för e-resursernas användning. Framförallt är det tydligt hur olika det ser ut i Sverige när det gäller insatser och stöd för gymnasiebiblioteken. Några regionbibliotek uppfattar det som en del av sitt uppdrag, medan andra inte alls gör det (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Enhetschefen anser att regionbiblioteken i mycket högre utsträckning skulle kunna vara en resurs för att bidra till kommunbibliotekens och invånarnas informationskompetens genom att exempelvis undersöka informationsbehov och användarbeteenden. Det är svårt för kommunbiblioteken att klara sådana undersökningar på egen hand, i alla fall för de mindre biblioteken. I de fall kommunbiblioteken själva vill komma närmare sina kommuninvånare så skulle regionbiblioteken kunna vara en utvecklingsresurs genom att stötta i undersökningar, kartläggningar och förstudier. Enhetschefen berättar att hon känner till att vissa regionbibliotek nu arbetar på att inrikta sitt arbete på sådana uppgifter.

De största möjligheterna för e-resurser i regionerna kan enligt enhetschefen kopplas till behovet av gemensamma avtal. När inte nationen förmår att lösa det så kanske regionerna kan? När det gäller utvecklingen av regionernas ansvar för e-resurserna så har den inneburit att allt färre regioner tar ansvar. Regionerna tog ett stort ansvar i samband med KULDA-projektet (se kapitel 2). När KULDA-kontoret lades ned så arbetade regionerna med detta ett tag på egen hand, men allt efter att tiden gick så har de knoppat av antalet betaldata-baser som de vill göra gemensamma ansträngningar för. Besluten kring detta verkar enligt enhetschefen baseras på att kommunerna inte säger sig vara intresserade (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Målgruppsperspektiv och MIK

Till problembilden runt e-resurser hör att allmänheten, användarna, inte förstår varför de ska använda e-resurserna, menar enhetschefen. Utifrån den statistik som samlas in idag är det knappast möjligt att göra någon egentligt intressant analys av informationsbehov. Allmänhetens behov av e-resurser borde undersökas mer fördjupat, utifrån forskning. Idag verkar allmänhetens kunskap om bibliotekens digitala tjänster ganska låg och många användare förstår inte att de i själva verket utnyttjar just bibliotekens e-resurser. På sikt kan vi nog se en förändrad användning, mycket tack vare skolbibliotekens arbete. Enhetschefen framhåller att detta är en mycket viktig fråga ur ett demokratiperspektiv. Medie- och informationskunnighet är central och hänger samman med medborgerligt och samhällsligt ansvar och biblioteken har i uppdrag att värna om alla människors rätt till information, kunskap och kultur (Intervju enhetschef, 2016-02-18). Biblioteken behöver också

bli bättre på att förstå användarnas behov och hur de fångar upp dem. Biblioteken väntar på att människor ska komma men de måste också gå utanför bibliotekets väggar för att visa användarna internet och databaser. För att nå ut till det gränslösa måste vi lämna vårt fysiska rum helt enkelt (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Enhetschefen lyfter under intervjun bland annat fram att högskole- och forskningsbibliotekens e-resurser inte är tillgängliga för andra än för dem som är studenter, lärare eller forskare vid lärosätet. På vissa av dessa bibliotek arbetar de med så kallad *walk-in use*¹, medan det på andra inte finns den möjligheten. När det gäller samordning saknas också samsyn och rutiner exempelvis för vem som ska betala för beställda tidskriftsartiklar, hur betalningen ska gå till och hur tjänster ska definieras – som lån eller inköp (Intervju enhetschef 2016-02-18).

Betaltjänster kontra fria tjänster på webben

När det gäller betaltjänster kontra fria tjänster på webben så menar enhetschefen att det i princip inte är någon skillnad sett till informationsinnehållet, givet att man använder tillförlitliga källor vad gäller det fria utbudet. Ett problem med betaldatabaserna är att deras sökgränssnitt ofta är dåliga, då de varken är intuitiva eller upplevs som självklara. Eftersom många människor idag använder *Google* för att söka information så är "googleteknik" det sätt som människor använder överallt, var vi än söker. Det blir dels ett hinder för bibliotekspersonalen att lära sig olika, förhållandevis komplicerade, gränssnitt, dels ett hinder i bibliotekens användarundervisning att användarna upplever gränssnitten som problematiska. Ett annat dilemma är att man inte lyckas få till avtal som erbjuder *remote access*². Utifrån ett användarperspektiv är det förvirrande för besökarna att vissa tjänster nås via bibliotekets webbplats och andra tjänster nås endast från bibliotekets datorer. Den så kallade inläsningseffekten blir ett större problem för varje dag. Som ett exempel nämner enhetschefen databasen NE, där staten bidrog till utgivningen av ett nytt uppslagsverk: "dess abonnemangskostnad för remote access är oproportionerligt hög. [...] Med tanke på dess bakgrund som ett samhällsprojekt så är det väl egentligen någonting som utbildning- och kulturdepartementen borde titta på." (Intervju enhetschef 2016-02-18). Även frågan om betaltjänster kontra fria tjänster på webben kan kopplas till MIK-frågan.

Samordning av e-resurser

Idag arbetar inte depåbiblioteket och lånecentralen med samordning av databaser. De tre lånecentraler som fanns förut menade att de var beredda att ta på sig ett sådant uppdrag, men så blev det inte. Det står enligt enhetschefen fortfarande inte klart varför man inte fick ett sådant uppdrag. Enhetschefen menar att depåbiblioteket och lånecentralen skulle kunna arbeta med samordning, under förutsättning att de fick ett sådant uppdrag. Detta är en fråga som borde uppmärksammas i den kommande nationella biblioteksstrategin (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

En nationell biblioteksstrategi

De största utmaningarna för e-resurser på nationell nivå handlar enligt enhetschefen om att hitta nationella lösningar. De viktigaste frågorna kan formuleras finansiering, samordning och inläsning. Den nationella biblioteksstrategin kan i praktiken innebära regionala lösningar, men strategin bör

¹ Walk in-Use innebär att "[u]töver lärosätets eller myndighetens anställda och studenter är e-resurserna tillgängliga för besökare (allmänheten) på respektive bibliotek." (Avtalsinformation BIBSAM-konsortiet, 2012).

² Remote access innebär tillgång till e-resurserna även utanför biblioteket, lärosätet eller arbetsplatsen.

framförallt komma med samordningsförslag och också förslag för finansiering. Exempelvis så bör utredningen se hur det ser ut i Norge och undersöka hur de har gjort, menar enhetschefen. Även Danmark är intressant att se på som exempel vad gäller samordning av e-resurser, då de har valt en helt annan väg än vad Sverige har gjort³ (Intervju enhetschef, 2016-02-18).

Identifierade problem

Utifrån intervjun har vi kunnat urskilja ett antal problem kring bibliotekens e-resurser. Dessa finns både på övergripande nationell nivå och på mer konkret och verksamhetsnära nivå.

- E-resurserna är ojämnt fördelade och tillgången till dem är inte jämlik, vilket är ett demokratiproblem.
- Det saknas samordning och rutiner kring e-resurser nationell, regionalt och lokalt.
- Allmänheten känner inte till e-resurserna och utnyttjar dem i låg utsträckning. Få användare och potentiella användare deltar i bibliotekens användarundervisning och vägledning.
- Kommunerna uttrycker lågt intresse av att satsa på e-resurser.
- Biblioteken har ibland bristande kompetens, eller upplever bristande kompetens, av att arbeta med e-resurser.
- Det saknas metoder för att arbeta med e-resurser, både vad gäller marknadsföring och kompetensutveckling.
- Biblioteken satsar för lite på e-resurser, i relation till ett framtida samhälle med krav på MIK.
- Det saknas avtal för att få *remote access* till många av databaserna.
- Betaldatabasernas gränssnitt är otidsenliga.

Diskussionsfrågor

Den genomförda intervjun och de identifierade problemen leder till flera frågor, bland andra:

- Vad beror det på att ingen aktör har ett nationellt ansvar att samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbiblioteken?
- Vilken aktör på nationell nivå är bäst lämpad att samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbiblioteken?
- Vad kan göras av aktörer på nationell nivå för att öka användarnas kunskap om e-resurser på kommunala bibliotek?
- Har biblioteken möjlighet att påverka betaldatabasernas gränssnitt? Hur i så fall?
- Hur kan den nationella nivån bidra till att utveckla bibliotekens arbete med e-resurser?
- Hur kan den nationella nivån bidra till att utveckla bibliotekens arbete med marknadsföring av e-resurser gentemot sina användare?

³ Se *Bibliotek.dk*, en gemensam portal för alla danska offentligt finansierade bibliotek: folkbibliotek, fackbibliotek, forskningsbibliotek, utbildningsbibliotek och universitetsbibliotek.

6. E-resurser från regionala perspektiv

Fyra personer från de regionala biblioteksverksamheterna har intervjuats för rapporten: Maria Lundqvist, verksamhetsutvecklare, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26), Ann Östman, bibliotekskonsulent, Region Gävleborg (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13), Lotta Aleman, utvecklingsledare, Regionbibliotek Stockholm (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29) samt Elisabeth Erikson, konsulent, Kultur i Väst (Intervju konsulent, 2015-12-02). Dessa personer har alltså olika titlar: verksamhetsutvecklare, bibliotekskonsulent, utvecklingsledare och konsulent, men arbetar med likartade frågor på regional nivå. För att göra texter mer läsbar för läsaren har vi valt att nedan kalla samtliga för *konsulenter*. Av samma skäl skriver vi *regioner*, även om län i vissa fall är den korrekta benämningen.

I kapitlet beskrivs bland annat användning av e-resurser på regional nivå, marknadsföring gentemot kommunerna, hur de intervjuade uppfattar kommunernas användning av e-resurser, samordningsproblematik och framtida utmaningar och möjligheter.

Definition och användning av e-resurser på regional nivå

Utifrån de genomförda intervjuerna tycks det inte finnas någon enhetlig definition eller avgränsning för e-resurser på den regionala nivån. De intervjuade personerna diskuterar själva under intervjuerna till exempel om e-resurser är det samma som e-tjänster, om e-böcker ingår i e-resurser, om det främst är databaser som avses med e-resurser och om skillnaden mellan e-media och e-resurser. En konsulent menar att det "I första hand [är] databaser, men också andra digitala tjänster som e-böcker ingår. Det är en glidande skala egentligen." (Intervju konsulent, 2015-12-02). En annan konsulent menar att det både är databaser och nättjänster och att det därmed omfattar både det som är tillgängligt via *remote access* och sådant som endast är tillgängligt på det lokala biblioteket (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). Ytterligare en person beskriver e-resurser som något som man behöver avtal för och där inloggning krävs, såsom databaser, licensbelagda söktjänster och e-böcker (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26). Vi kan utifrån undersökningen därmed konstatera att en pragmatisk begreppsanvändning råder, vilket sannolikt upplevs som den mest framkomliga vägen i kontakter med de lokala biblioteken.

På frågan om hur regionbiblioteken själva använder e-resurser i sitt arbete så varierar svaren. Ingen av de intervjuade använder dem i sitt dagliga arbete, utan det handlar i första hand om sporadisk användning för att se om det har skett några förändringar eller för att plocka fram statistik ur databaser, i den mån det är möjligt. Ett par personer påtalar att de inte vet något om sina kollegors användning av e-resurser, eftersom det inte är något som diskuteras på arbetsplatsen. En person menar att databaserna i första hand är till för bibliotekens användare, inte för personalen (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13).

Marknadsföring av e-resurser gentemot kommunerna

När det gäller frågan om hur regionerna marknadsför e-resurser gentemot kommunerna framträder en bild av att inte särskilt mycket tid eller resurser avsätts för arbetet. En person berättar att regionen har en informationssida på webben, att hon går ut med förnyelseerbjudanden och utbildningar, samt att det finns ett nätverk som träffas sporadiskt, men främst handlar det om direkt kommunikation med personer som arbetar på de lokala biblioteken där hon till viss del arbetar med support. Hon nämner att informationskampanjer inte tycks fungera, utan att det krävs andra arbetssätt för att nå framgång (Intervju konsulent, 2015-12-02). En konsulent har satt samman ett

marknadsföringsmaterial, till stor del för bibliotekens egen kompetensutveckling men som också kan användas direkt gentemot användarna (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26). Andra exempel på marknadsföring är att diskutera e-resurser på chefsmöten eller på möten med medieansvariga (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29). En annan konsulent beskriver att hon förut anordnade utbildningsdagar, men påpekar självkritiskt att dessa dagar kanske inte gav särskilt mycket på längre sikt. Hon menar att när man däremot kopplar e-resurserna till begrepp som likvärdig biblioteksservice och digital delaktighet så blir frågan mer relevant och aktuell, men det är svårt att hålla kontinuerligt fokus på frågan då det är många biblioteksprojekt igång som konkurrerar om tiden (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13).

Kommunernas användning av e-resurser

Flera av konsulenterna beskriver en känsla av att användningen av e-resurser har minskat på de kommunala biblioteken. En konsulent berättar att det i hennes del av Sverige började en minskning för åtta-tio år sedan när kommunerna tittade mer på kostnaderna i relation till användning. År 2007-2008 gjordes en kampanj med extra pengar, internutbildningar, manualer, lära av varandra-satsningar, synliggörande av databaserna, aktivt arbete med marknadsföring gentemot användarna och så vidare. Men "ett eller ett par år senare så är det ändå så att de flesta i personalen inte kommer ihåg att använda dessa resurser." (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

Vad känner regionbiblioteken till om användarnas behov och användning av databaser? Här framkommer det att det finns ganska stor osäkerhet. Regionbiblioteken vet inte i vilken utsträckning de kommunala biblioteken följer upp exempelvis användningen av databaser. Det kan också vara så att det inte går att följa upp användning av vissa databaser på egen hand, utan att själv ringa upp databasleverantören. Dialogen med leverantörerna är emellertid inte alltid är enkel. Eftersom det handlar om vinstdrivande verksamhet finns motstånd mot att lämna ut information. Överlag tycks intrycken vara att det som bibliotekets användare framförallt efterfrågar är tidningar och tidskriftsartiklar, där *PressReader* nämns av samtliga intervjuade. Flera av de intervjuade verkar ense om att användarnas användning av databaser inte är särskilt väl undersökt.

När det gäller synpunkter på hur kommunerna marknadsför sina e-resurser gentemot användarna så menar en person att regionbiblioteket har försökt att "pusha" dem genom att bland annat ta fram marknadsföringsmaterial, samordna avtal, diskutera hur de kan skylta e-böcker och ta fram posters (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26). Digidelkampanjen⁴ kan ses om en del i arbetet med e-resurser. Kommunerna gör en del anslag och de har tillgång till en del marknadsföringsmaterial som de kan dela ut. Det händer dock att de helt glömmer av databaserna eller att de bara lägger ut namnet på dem på hemsidan utan någon som helst förklarande text. "Det är svårt att se någon trend mer än att några arbetar med det medan somliga inte är särskilt intresserade" (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). Bilden bekräftas av en annan konsulent som säger att det ibland görs lite "ryck" här och där, men att biblioteken inte lägger något egentligt tryck bakom att det är en likvärdig tjänst. "Det finns de som tror benhårt på tjänsterna och gör vad de kan, men de kan uppleva samma sak som jag, att man egentligen är en liten ensam röst" (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). En konsulent förklarar att tidigare arbetade regionbiblioteket med tryckt informationsmaterial, men det har de slutat med och istället är webben det främst verktyget. Men

⁴ Digidel var en nationell kampanj för ökad digital delaktighet.

det står samtidigt klart att det kan vara väldigt svårt att hitta på bibliotekens webbplatser (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

Att som konsulent på regional nivå uttala sig om kommunbibliotekens kompetens gällande databaser kan naturligtvis vara känsligt. Den bild alla intervjuade konsulenter beskriver är att kunskapen och färdigheterna är oerhört skiftande. Det gäller både hur kompetensen fördelar sig över länet eller regionen och hur kompetensen är fördelad inom en och samma biblioteksorganisation. Det tycks också som att ambitionen varierar över tid. Ibland gör folkbiblioteken alltså satsningar och prioriterar e-resurser och ibland tycks frågan helt ha fallit i glömska. Det tycks inte finnas någon systematisk uppföljning eller att frågan om e-resurser belyses utifrån kompetensutvecklingsperspektiv, utifrån de fyra intervjuerna.

Databaser i relation till MIK eller digital delaktighet

Det är tämligen okomplicerat att sätta bibliotekens e-resurser i större sammanhang såsom MIK, digital delaktighet eller Bibliotekslagens 7§ som säger att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. På regional nivå och på folkbibliotek verkar det vara vanligare att tala om digital delaktighet än MIK. MIK kopplas oftare samman med skolbibliotekens aktiviteter. En konsulent menar att det faller sig väldigt naturligt att knyta bibliotekslagens formulering till e-resurser (Intervju konsulent, 2015-12-02) och en annan att det är en lysande paragraf som har klockren bäring på arbetet med e-resurser (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). En person menar att det också är lätt att läsa in MIK-uppgiften i formuleringen (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

När det gäller frågan om MIK så tycks konsulenterna vara överens om att det är viktigt, eftersom biblioteken vill ha möjlighet att erbjuda kvalitet, men att det på folkbiblioteken ofta hamnar vid sidan av allt annat. En konsulent säger:

Det är ju på något sätt en knäckfråga, ska vi nöja oss med Wikipedia till exempel, eller att googla? Man får ju upp jättemycket artikelmaterial till exempel och frågan är, nöjer man sig med det eller vet man att det finns det någonting som är mer relevant för det jag behöver? Good enough, det kanske är det för användarna men är det det för biblioteket? Hur mycket kan man betala för det och hur mycket arbete kan man lägga? Det är på något sätt knäckfrågan. (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

Skolbibliotekens databaser – inget regionalt ansvar

Ingen av de fyra regioner som ingår i studien har något formellt ansvar eller uppdrag gällande skolbibliotekens databaser. De känner därför inte till hur urval och användning av gymnasiebibliotekens databaser ser ut. De intervjuade konsulenterna uppfattar att gymnasiebiblioteken själva sköter databasabonnemang, eller så rör det sig om kommunabonnemang. I Västra Götaland fanns förut möjlighet till hängavtal på vissa databaser men överlag tycks det sällan finnas avtal mellan skolor och kommunbibliotek. Regionen subventionerar fortfarande några databaser till ett antal skolbibliotek men det är osäkert hur det blir framöver. I Stockholm har några gymnasiebibliotek samma avtal med EBSCO som folkbiblioteken har (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

Fria tjänster på webben

När det gäller betaldata kontra fria tjänster på webben så har de fyra intervjuade likartade

erfarenheter och åsikter. De anser att de olika tjänsterna kompletterar varandra och att folkbiblioteken ska arbeta med båda delar. I vilken mån regionbiblioteken själva arbetar med både betaltjänster och fria tjänster varierar.

Utvecklingsledaren i Stockholm menar att det till stor del handlar om vad som efterfrågas, och dessutom ser det olika ut på olika områden när det gäller innehåll. Vill användaren ha informationen "lagom" dimensionerad som genom *Landguiden* eller *Alex*, är det kanske värt att betala för det. Men hon framhåller att det också finns väldigt mycket bra fritt material på webben som till exempel *Bibblan guidar*. Det gäller bara att känna till dessa möjligheter. Om biblioteken har en lista över e-resurser på bibliotekswebben kanske de inte ska glömma att plocka in fria tjänster också. Det finns ju både sådana som inte kräver lösenord och det finns gratistjänster som kräver lösenord. Man får dock inte glömma att hela frågan om källkritik följer med denna fråga (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

I Västra Götaland anlitas olika aktörer för informationstillfällen om fria tjänster, källkritik och omvärldsbevakning, vilket innebär att Kultur i Väst köper in tjänsterna. När det gäller betaltjänsterna så är informationen de facto inlåst och man kan tycka vad man vill om det, men någon måste ta på sig att förmedla den informationen till medborgarna. Här anser konsulenten att biblioteken är den naturliga arenan för detta (Intervju konsulent, 2015-12-02).

I Gävleborg har regionen försökt undersöka kvalitetsurval för fria tjänster. Där har konsulenten sin plattform i form av arbetet med Helgebiblioteken.se, den länsgemensamma webben. Konsulenten menar att när de arbetar med webben så försöker de spegla ett urval på webbplatsen så att användarna ska få kännedom om att de möjligheterna också finns. Ett tag fanns ambitionen att få in dem i katalogen i Librisposter, men det visade sig alltför komplicerat (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13).

I Blekinge Kronoberg samordnar regionbiblioteket endast betaldatabaserna och de arbetar inte systematiskt med gratistjänsterna. Konsulenten menar att självklart sprids information om hon eller någon annan stöter på något intressant. Under åren har de använt sig av Lånecentralen vid ganska många tillfällen, då de har varit duktiga och haft god kontroll över fria tjänster. Tidigare kom det någon från Lånecentralen en gång om året och hade en utbildningsdag på olika teman gällande fria resurser (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

Kommunernas utmaningar och möjligheter

Utvecklingsledaren i Stockholm menar att de största utmaningarna för e-resurser i kommunerna handlar om kostnad mot tid och det man uppfattar som användning. Hon konstaterar att det handlar om förhållningssätt, arbetsätt och kopplingen mellan olika material. "Det tog ju några år för biblioteken att komma ihåg att om det är lång kö på en vanlig bok så kan man säga att det finns e-böcker, du kan låna den ändå, du behöver inte vänta ett halvår." (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29). Det är viktigt att kunna göra den där kopplingen till andra typer av material. Hon påminner om att inom biblioteken gör man svep med jämna mellanrum, där man lyfter en fråga och tänker att nu ska alla jobba lite mer med detta. Det finns ju ofta nyckelpersoner på varje bibliotek som är intresserade och engagerade och kommer ihåg att jobba med det här. Men i praktiken så är man många som möter besökarna och det kräver kontinuerligt arbete och ett reflekterande arbetssätt. Det handlar också om att fortlöpande synliggöra det digitala utbudet (Intervju utvecklingsledare,

2016-01-29). En annan konsulent menar att utmaningarna handlar om att biblioteken inte lyckas fånga de behov som hon tror finns där. Det kan handla om att det finns glapp mellan kommuninvånarnas uttryckta eller uttalade önskemål och personalens arbets sätt. Det sker ofta att personalen inte kommer att tänka på databaser eller att de är osäkra när det gäller att söka i databaserna (Intervju konsulent, 2015-12-02).

Konsumenten i Gävleborg menar att utmaningarna för kommunerna framförallt handlar om synliggörande och tillgänglighet. Synliggörandet kan ske genom lärcentrum eller studieverkstäder eller hur biblioteken väljer att organisera det. Det bör sättas i relation till bibliotekslagen i det dagliga arbetet (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). En konsulent identifierar förutom de ovan nämnda dessutom att en utmaning kan kopplas till marknadsföring och att koppla marknadsföringen till möjligheterna med fjärrinloggning. Till det hör emellertid kvalitetsaspekter och källkritiska perspektiv (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

För den lokala nivån ser alltså konsulenterna bibliotekspersonalens kompetens, bibliotekspersonalens arbets sätt, marknadsföring, synliggörande och tillgänglighet som utmaningar.

Intervjuerna har också handlat om vilka styrkorna med e-resurser i kommunerna är. Här identifierar konsulenterna bland annat att biblioteken är unika, därför att genom dem så hittar användaren sådant som de inte hittar när de googlar eller söker på *Wikipedia*. Urvalet gör fortfarande biblioteken speciella (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29). En konsulent menar att biblioteken egentligen har stora möjligheter att visa vad de kan erbjuda, utifrån ett vidgat textbegrepp. Det handlar om att utnyttja text, bild och ljud för att arbeta med inspiration och lust och att arbeta utifrån mångspråkstankar (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). Det uppfattas också som en möjlighet att biblioteken redan har många bra resurser som kan komplettera bibliotekets övriga bestånd. (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

Samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser

Enligt Bibliotekslagen 14§ så ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. Hur förhåller sig den regionala nivån till den skrivningen? En konsulent menar att frågan ytterst har att göra med likvärdighet och tillgängliggörande. Hon menar att det kluster av IT-konsulenter som har träffats genom åren kraftigt har försvagats och att den regionala nivån nu saknar den plattformen, då det inte är något regionbibliotek som riktigt mäktar med att åta sig samordning (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). En annan person menar att skrivningen är jätteviktig och att den verkligen behövs om det ska finnas några e-resurser framöver. Samköp är viktigt också ur ekonomisk synvinkel. Men frågan kommer genast upp: Vem ska göra det, på nationell nivå? Kan och vill KB ta på sig ett sådant uppdrag? Är det SKL som ska sköta det? Är det de lokala kommunalförbunden eller ska regionbiblioteken ges ett särskilt samordningsansvar? (Intervju konsulent, 2016-12-02). En konsulent hävdar att samordning är en väldigt vacker dröm som relaterar till tillgänglighet och likvärdighet, men att det tycks vara väldigt långt borta att uppfylla den drömmen (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29). Ytterligare en person menar att i den bästa av världar så skulle det finnas nationella licenser. Det hade varit det allra bästa så att inget enskilt kommunbibliotek eller ett enskilt län hade behövt sitta och sluta avtal, utan att man på nationell nivå tecknar ett avtal som gäller nationellt. "Men det är ju inte möjligt, det är ju verkligen en utopi." (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

Samarbete med kommunerna

Genom intervjuerna framkommer det att det inte är alldeles enkelt att samarbeta med kommunerna, till stor del beroende på kommunikation. Detta är inte ett problem som är unikt för e-resurser, utan något som framkommer i flera undersökningar gällande samarbete regionalt – lokalt (se t.ex. Gärdén & Lindsköld, 2015).

Överlag tycks inte regionbiblioteken få särskilt många direkta förfrågningar från kommunerna. En konsulent berättar att det ser olika ut i länen men ibland kommer frågor om att göra länsabonnemang (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26). En annan svår fråga gäller vem det är regionen ska kommunicera med på den regionala nivån, och osäkerhet kring om information förs vidare. Här nämner alla intervjuade att de har nätverk av IT-ansvariga eller mediegrupper som de arbetar tillsammans med, men att det till sist alltid är chefen som gäller, eftersom frågan om e-resurser nästan alltid är kopplad till pengar. Flera uttrycker en känsla av att information försvinner, oavsett hur mycket de informerar från regionens håll. Även om information läggs på intranät och på webben, som i Gävleborg, krävs att personalen aktivt går in och läser. Det krävs dessutom ofta att man som konsulent kommunicerar på flera sätt (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13).

Samordning av abonnemang

De regionala biblioteksverksamheterna arbetar framförallt med samordning av abonnemang när det gäller e-resurser. Den främsta anledningen är att spara pengar åt kommunbiblioteken och att förenkla arbetet med avtal och licenser. Det har också handlat om att utjämna skillnader mellan de olika kommunerna genom att stötta de minsta som inte skulle ha möjlighet till abonnemang annars. Nu är emellertid kommunbibliotekens användning av databaser på nedgång, vilket aktualiserat frågan om regionerna ska fortsätta att samordna och subventionera abonnemang. En konsulent säger att kommunerna inte längre uttrycker något intresse eller direkt behov av databaser, vilket gör det svårt att motivera regionens stöd (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). En annan konsulent säger att "där vi kan hjälpa biblioteken att spara pengar så gör vi det, då handlar det om länsabonnemang. Men det är en fråga som diskuteras varje år – hur länge ska vi fortsätta med detta? Nu sker delsporsring och det finns inga databaser som är helt fria för biblioteken i Blekinge Kronoberg" (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26). En av konsulenterna påpekar dessutom att det inte är säkert att något blir mer attraktivt att använda bara för att det är gratis.

I Västra Götaland känner vissa kommuner till vilka abonnemang som är gratis för biblioteken inom regionen, medan andra blir överraskade när de får veta att regionen faktiskt betalar (Intervju konsulent, 2015-12-02). En liknande berättelse kommer från Stockholm: "En inte helt ovanlig reaktion från kommunerna är att 'vi vet inte vilka vi har genom er och vilka vi har själva'" (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29).

Alla intervjuade framhåller att när KULDA fortfarande fanns så var det en helt annan aktivitet och engagemang kring databaserna. Då kunde förmånliga avtal förhandlas fram och träffar ordnades med kollegor från hela landet. "Vad vi har tappat sedan den formen upplöstes. Det finns allt att göra där, jag kan inte riktigt förstå att det fick hända [...] Vi tappade jättemycket mark då." (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13). Nu sker inte alls samma form av diskussion och utbyte, utan förhandlingar sker isolerat och egentligen blir det inte särskilt mycket förhandlingar.

Samordningsutmaningar och samordningsmöjligheter

När det gäller samordning av e-resurser står biblioteken inför många stora utmaningar. En konsulent menar att det dels handlar om att kunna samordna resurserna på ett fördelaktigt sätt för biblioteken och för användarna, dels handlar det om att få ett mer sammanhållet bibliotekssystem mellan olika bibliotekstyper. Folkbibliotek, högskolebiblioteken och skolbibliotek är egentligen bara delar inom vad som borde vara ett gemensamt tänk kring informationssamhället och utbildningssamhället. Dessutom borde skolbibliotekens e-resurser diskuteras mycket mer (Intervju konsulent, 2015-12-02). Det handlar också om praktiska frågor som vem som ska betala och vem som ska administrera. En vision är ett nationellt digitalt bibliotek. Där har Malmö och Stockholms stadsbibliotek har tagit vissa steg, men det återstår mycket arbete, menar en konsulent (Intervju utvecklingsledare, 2016-01-29). Samordning berör också frågor om urval, vad som ska erbjudas på nationell nivå och vilken slags basnivå som är önskvärd. Likvärdighet och tillgänglighet är centrala frågor (Intervju bibliotekskonsulent, 2016-01-13).

En konsulent anser att de största möjligheterna handlar om att ge alla i Sverige lika möjligheter, att det är en jämställdhetsfråga och en demokratisk fråga att människor ska känna till, ha tillgång till och kunna nå alla tjänster oavsett var och vem man är. Även barn ska kunna få tillgång till kvalitativa e-tjänster. Det handlar om att biblioteken ska kunna fullgöra sina uppdrag på ett mer helgjutet sätt (Intervju konsulent, 2015-12-02). En annan konsulent är inne på liknande spår och menar att det här är någonting som biblioteken ska arbeta med, utifrån bibliotekslagen och utifrån MIK-perspektiv. Något som är både en möjlighet och en utmaning är alla nya svenskar som kommer och som upptäcker biblioteken och kanske inte haft öppna folkbibliotek i sina hemländer. Där kan finnas en stor möjlighet för biblioteken att öka användningen (Intervju verksamhetsutvecklare, 2016-01-26).

Identifierade problem

Nedan följer ett antal identifierade problem som utmejslats genom intervjuerna, men också genom rapportförfattarnas analys av intervjuerna.

- Moment 22: Å ena sidan – användarna efterfrågar inte e-resurser, eftersom de inte känner till att de finns. Å andra sidan – e-resurser efterfrågas inte av användarna och därmed prioriteras och marknadsförs de inte av biblioteken.
- Det saknas kontinuerlig uppföljning av e-resurserna.
- Bibliotekarierna i kommunerna arbetar alltför sporadiskt med e-resurser och håller därmed inte kunskapen aktuell.
- Vissa av biblioteken har alltför låg kompetens kring e-resurser, vilket drabbar användarna.
- Intresset och kunskapen är mycket varierande inom kommunerna, vilket gör det svårt att arbeta utifrån ett regionalt perspektiv.
- Bristen på enhetlig terminologi leder till svårigheter att tala om och utveckla arbetet med e-resurser.
- Ett problem relaterat till definitioner är att den regionala nivån själv inte tycks diskutera e-resurser sinsemellan, utan att en person på regionbiblioteket i många fall arbetar ensam på området gentemot kommunerna.

Diskussionsfrågor

Utifrån de fyra intervjuerna med konsulenter har vi kunnat identifiera ytterligare ett antal diskussionsfrågor kring bibliotekens e-resurser. Dessa finns såväl på övergripande nationell nivå och som på mer verksamhetsnära nivå.

- Är e-resurser en fråga som de regionala biblioteksverksamheterna bör arbeta med överhuvudtaget, när intresset från kommunerna och ytterst användarna är så lågt?
- Bibliotekslagen, 11§, säger att "Varje landsting och de kommuner som inte ingår i ett landsting ska bedriva regional biblioteksverksamhet med syfte att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet." Själva syftet med regionbiblioteken är enligt en rapport från Kungliga biblioteket att stödja och stimulera den kommunala biblioteksverksamheten, och regionbiblioteken arbetar idag till stor del med att ge råd och stöd till bibliotekspersonal, anordna fortbildning, erbjuda omvärldsbevakning samt att stödja utvecklingsprojekt och kompetensutveckling (Kungliga biblioteket, 2013, s. 5). Hur håller sig regionbibliotekens konsulenter och utvecklare själva à jour med forskning och andra aktuella studier, om de inte har tillgång till eller använder e-resurser där en stor del av forskningsresultaten finns?
- Användning av e-resurser är inget mål i sig, så hur kan e-resurser knytas ihop med andra frågor såsom läslust eller språkutveckling för att göras mer angelägen?
- Borde inte regionbiblioteken sluta subventionera och delsubventionera databaser? I alla fall om inte kommunbiblioteken visar att de arbetar aktivt med marknadsföring och användning. Regionerna kanske gör dem en björntjänst? Skulle användningen öka om folkbibliotek fick betala alla databaser själva? Eller skulle det leda till att det inte fanns några databaser kvar på biblioteken?

7. Lokala perspektiv på e-resurser

På den lokala nivån har åtta personer från folkbibliotek intervjuats för rapporten: Åsa Wiklund, bibliotekschef, Hofors bibliotek (Intervju Hofors, 2016-01-12), Maj Mosell, tf. bibliotekschef, Hudiksvalls bibliotek (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12), Malin Holgerson, gymnasiebibliotekarie, Mölnlycke bibliotek (Intervju Härryda 2016-01-22), Beatrice Kristensson, bibliotekarie, Salems bibliotek (Intervju Salem, 2016-01-29), Anna Corlin, bibliotekarie, Södertälje bibliotek (Intervju Södertälje, 2016-01-29), samt Jessica Johansson, enhetschef, Borås stadsbibliotek (Intervju Borås, 2016-03-04). Två gruppintervjuer genomfördes med Katarina Aronsson, bibliotekarie, och Margareta Karlsson, bibliotekarie, Växjö bibliotek (Intervju Växjö, 2016-01-26) samt Susanne Leek, bibliotekarie och Kristina Kallenskog, bibliotekarie, Alvesta bibliotek (Intervju Alvesta, 2016-01-26).

I detta kapitel beskrivs hur kommunbiblioteken arbetar med e-resurser och hur de marknadsför dem gentemot personalen och besökarna. Vidare behandlas framtida utmaningar och möjligheter med e-resurser och samordningen av dem, lokalt, regional och nationellt.

Definitioner av e-resurser och medieplan

När det gäller definitioner av e-resurser på lokal nivå, liknar resonemangen de som förs på den regionala nivån. Det finns, utifrån de intervjuer som har genomförts, ingen enhetlig definition av e-resurser på de kommunala biblioteken. Det är inte endast ett begrepp som används anser de flesta av informanterna. De definitioner som diskuteras av bibliotekarierna under intervjuerna är främst databaser och e-böcker. I begreppet e-böcker inräknas också e-ljudböcker. En bibliotekarie definierar e-resurser som "resurser som är elektroniska, det som finns på webben, saker som man kan göra elektroniskt. Det bygger på databaser, e-böcker, e-ljudböcker" (Intervju Salem, 2016-01-29). Ytterligare en av bibliotekarierna hänvisar till att e-resurser definieras som elektroniska medier (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). Utifrån intervjuerna kan vi konstatera att det inte finns någon gemensam definition av begreppet e-resurser på de kommunala biblioteken, men att det inte upplevs som något problem i bibliotekspraktiken. Databaser och e-böcker är den vanligast förekommande definitionen och det finns även olika samlingsbegrepp för elektroniskt material, till exempel e-tjänster (Intervju Borås, 2016-03-04).

Det finns inte någon aktuell medieplan på något av biblioteken, men flera av biblioteken arbetar på planer och flera har biblioteksplaner. Det står dock inget specifikt om e-resurser i biblioteksplanerna.

Urval av e-resurser

På frågan om hur biblioteken gör urval av databaser varierar svaren eftersom kommunbiblioteken i de olika regionerna arbetar på olika sätt. I Region Gävleborg har de flesta kommunbibliotek i HelGesamarbetet samma databaser. Det sker en diskussion med regionen kring vilka databaser som ska erbjudas kommunbiblioteken. Det finns en mediegrupp och styrgrupp med bibliotekschefer som tillsammans med regionen har databasinköpsmöten (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12).

Kommunbiblioteken i Region Stockholm köper in de databaser som behövs i kommunen. En av bibliotekarierna tydliggör att de föredrar databaser med *remote access* på sitt bibliotek: "Vi har märkt bland våra användare att det inte är någon vits med databaser som bara går att använda på biblioteket", då de har sett i statistiken att de databaserna har låg användning (Intervju Salem, 2016-01-29). Ett bibliotek är mitt i en stor organisationsförändring och kommer i den nya organisationen

att ha en mediestrategisk grupp som ska arbeta främst med det fysiska beståndet, men där även det digitala beståndet till vis del är tänkt att ingå (Intervju Södertälje, 2016-01-29).

I Kronoberg sker urvalet av databaser till stor del tillsammans med regionen vid olika samverkansmöten. Kommunbiblioteket erbjuder databaser via regionen. Kommunbiblioteken väljer även databaser själva efter vad som efterfrågas i kommunen. Några av databaserna väljs tillsammans med skolan (Intervju Växjö, 2016-01-26).

Kommunbiblioteken i Västra Götaland arbetar på olika sätt. En av bibliotekarierna hänvisar till att biblioteket inte har några regelrätta databasinköpsmöten. Urvalet sker efter vad som ska kunna användas (Intervju Härryda, 2016-01-22). Vid ett annat bibliotek arbetar de ingående med urval av databaser, exempelvis om de får information om nya databaser (Intervju Borås, 2016-03-04).

Bibliotekens egen användning av e-resurser

När det gäller frågan om bibliotekariernas egen användning av databaser och marknadsföring gentemot personalen finns en likhet mellan biblioteken i undersökningen. De flesta kommunbibliotek informerar på arbetsplatsträffar om någon av databaserna uppdaterats eller någon ny databas tillkommer. "Alla ska veta vad som finns." (Intervju Alvesta, 2016-01-26). Enligt en av bibliotekarierna har den typen av aktiviteter minskat, det var mer förekommande tidigare (Intervju Södertälje, 2016-01-29).

Vi har haft det på släktforskningsdatabaserna och i och med det så blir det ju lättare för personalen i sin tur att marknadsföra gentemot våra användare, när man kan någonting om det, när man inte är så rädd för det längre. Det gäller särskilt e-böcker som har många steg, i alla fall för att sätta upp ett lånande. Så det har vi gjort och gör, vi har en sådan e-boksutbildning, eller både e-bok och e-musikutbildning nästa vecka faktiskt på tisdag och torsdag. Då samlar vi personalen en timme på morgonen innan vi har öppnat och kör lite internutbildning /.../ All personal kan inte lika mycket, vårt mål är att man ska kunna ta till sig så mycket information som möjligt så att man ska bli så duktig på det som möjligt och att man ska ha förutsättningarna att bli det (Intervju Borås, 2016-03-04).

Ett kommunbibliotek anger att tidsaspekten gör att det marknadsföringen inte hinns med, trots att viljan finns och det är något som personalen önskar (Intervju Hofors, 2016-01-12). Överlag informeras mer om e-böcker än om databaser.

På frågan om bibliotekariernas egen användning av e-resurser uppger alla kommunbiblioteken att den mest sker i referensarbetet, oftast tillsammans med låntagarna. E-böckerna används mer än databaserna enligt flera kommunbibliotek (Intervju Växjö, 2016-01-26). Ett kommunbibliotek uppger att personalens egen kunskap om databaserna ibland är bristfällig och det gör att personalen inte marknadsför dem, eller använder dem.

Marknadsföring av e-resurser gentemot användarna

På frågan om marknadsföringen av e-resurser gentemot användarna framträder olikheter hos de kommunala biblioteken. Bland de bibliotek som inte arbetar aktivt med detta själva hänvisar de till den gemensamma webben som finns för kommunbiblioteken i regionen. Personalen på biblioteket skulle inte själva ha tid att arbeta med marknadsföringen (Intervju Hofors, 2016-01-12). Merparten av biblioteken arbetar med marknadsföring på den egna webben, främst när det gäller e-böcker.

Biblioteketen affischerar också i lokalerna, till exempel information om e-böcker bland deckarna (Intervju Alvesta, 2016-01-26). Flera bibliotek menar att de genomförde mer direkt marknadsföring till besökare tidigare genom bland annat visningar av surfplattor och att de bjöd in pedagogisk personal för att visa e-böcker. "Vi skulle behöva tänka nytt om det." (Intervju Växjö, 2016-01-26). Ett av biblioteken tydliggör att "E-resurserna är en del i samma påse på vårt tjänsteutbud som övriga resurser" och planerar för samma marknadsföring som övriga resurser (Intervju Södertälje, 2016-01-29).

Användarnas behov

Samtliga kommunbibliotek uppger att de antingen kan ta fram statistik själva från databaser eller att de får statistik från regionbiblioteket, beroende på vilken databas det gäller. En bibliotekarie påpekar att det är lätt att få fram statistik på hur mycket de olika databaserna används, men inte hur de används och det skulle vara intressant att känna till. Databaserna skiljer sig åt när det gäller hur lätt eller svårt det är att ta fram statistiken. För vissa databaser är det regionbiblioteken som tar fram statistik. Tidsbrist anges som en förklaring till att de inte genomför analyser av sökprocesser (Intervju Salem, 2016-01-29). Av den statistiken kommunbiblioteken får fram märks en trend med nedåtgående användning av e-resurserna (Intervju Alvesta, 2016-01-26). Flera av biblioteken menar att användningen av e-böcker minskade vid övergången till nya E-lib⁵

Alla kommunbiblioteken nämner PressReader som en databas som används mycket och som det är stor efterfrågan på. Övriga e-resurser som efterfrågas är e-böcker och i viss mån e-ljudböcker. Några bibliotek menar att distansstudenter efterfrågar databaser, men att de då ofta hänvisar studenterna till deras utbildningsbibliotek eftersom de får ett större utbud där (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). Det finns en gemensam uppfattning om att andra databaser inte efterfrågas och att en orsak kan vara att kunskapen inte finns hos användarna om att databaserna finns, att de helt enkelt inte vet vad de kan fråga efter.

Databaser i MIK-perspektiv

Majoriteten av kommunbiblioteken anger att de inte tänker på e-resurser ur ett MIK-perspektiv och begreppet MIK diskuteras inte på de flesta bibliotek. Ett bibliotek anger att de diskuterar databaser bland annat med elever, men inte ur ett MIK-perspektiv. Ett annat bibliotek anger att de diskuterar MIK och att de gör det ofta. Det är ett integrerat gymnasie- och folkbibliotek och MIK diskuteras både utifrån ett gymnasieperspektiv samt ett folkbiblioteksperspektiv (Intervju Härryda, 2016-01-22). En bibliotekarie menar att "Det har mest varit löst prat kring fikar och att man funderar över används det här, vad skulle man kunna göra med det. Mycket på grund av tidsbrist och att man tyvärr får bestämma sig för att nu gör vi detta och inte detta så hamnar det lite i skymundan. Det är tråkigt, men man behöver göra ett val." (Intervju Hofors, 2016-01-12). En annan bibliotekarie anger att "Det är viktigt att inte bli låst vid databaser för det är ju inte alltid databasen har svaret utan det är viktigt att vi har kunskap om de djupa webbresurserna också, de fria resurserna som man inte hittar på en rak googling. Att inte använda databaser bara för databasens skull utan för dess innehåll, att det är lämpligaste svaret för just den frågan" (Intervju Södertälje, 2016-01-29). Detta är en fråga som flera återkommer till, att MIK inte bara handlar om databaser utan att det är ett större begrepp som ska finnas med i allt biblioteket gör.

⁵ E-lib lanserade en ny modell för hur bibliotek kan få tillgång till e-böcker. Den innebar bl.a. att förlagen kan sätta flexibla priser och biblioteken kan sätta pristak.

Gällande hur biblioteken ser på Bibliotekslagen 7§ där det står att folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i relation till arbetet med e-resurser uppger flera att de har visningar av e-böcker, senior-net och visningar för skolelever av bibliotekets databaser. Det är en viktig fråga och det är bra att det står med i bibliotekslagen säger en bibliotekarie (Intervju Södertälje, 2016-01-29). De flesta av kommunbiblioteken uppger att de inte har bibliotekslagen i åtanke när de utformar sina aktiviteter, men de arrangerar visningar för att visa de e-resurser som biblioteket har tillgång till.

Skolbibliotekens databaser

Det varierar mycket mellan kommunerna när det kommer till frågan om skolbibliotekens databaser. Skillnaderna beror till stor del på hur förvaltningarna i kommunen är organiserade. I flera kommuner finns ett samarbete mellan gymnasiebiblioteken och kommunbiblioteket, medan samarbeten mellan kommunbibliotek och grundskolebibliotek är färre. Vid ett av kommunbiblioteken har biblioteket och gymnasieskolan i kommunen skrivit ett avtal om att kommunbiblioteket även fungerar som gymnasiebibliotek och gymnasieskolan tar del av de databaser som kommunbiblioteket har (Intervju Hofors, 2016-01-12). De flesta kommunbibliotek uppger att gymnasiebiblioteken och kommunbiblioteket har samma databaser genom kommunabonnemang men att gymnasiebiblioteken eventuellt kan ha fler databaser. Några av kommunerna har gemensamma möten med gymnasiebibliotekarierna. I en kommun är gymnasiebiblioteket en filial till kommunbiblioteket och gymnasiebibliotekarien är med på personalmöten och inköpsmöten och där diskuteras även urvalet av databaser (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). I en annan kommun är gymnasiebiblioteket integrerat med kommunbiblioteket och det är svårt att dra gränserna för vad gymnasieskolan och biblioteket betalar. Utöver de databaser som biblioteket har, abonnerar gymnasieskolan på ett antal databaser som gymnasiebibliotekarierna väljer i dialog med lärarna (Intervju Härryda, 2016-01-22). Gymnasieskola saknas i en av kommunerna. Där har precis en ny skolbibliotekarie börjat som arbetar i kommunens grundskolebibliotek. Kommunbiblioteket och skolan hör till samma förvaltning och det möjliggör ett samarbete mellan skola och kommunbibliotek. Bland annat deltar bibliotekschefen och rektor på gemensamma möten och diskuterar samarbete (Intervju Alvesta, 2016-01-26).

Variationerna är stora när det gäller skolbibliotekens databaser och nivån av samarbete mellan kommunbiblioteken och skolbiblioteken. Främst är det gymnasieskolorna som kommunbiblioteken samarbetar med. Graden av samarbete varierar, allt från gemensamma personalmöten, till helt åtskilda organisationer. I de fall där gymnasiebibliotekarien är anställd av kommunbiblioteket finns tydligast samarbete.

Betaldbaser kontra fria tjänster på webben

Flera av kommunbiblioteken uppger att de använder sig av fria tjänster på webben, bland annat vid visningar av länksamlingar till olika grupper (Intervju Salem, 2016-01-29). "Ibland kan man känna att det är relevantare att rikta in användaren på det som finns fritt än att till varje pris ta en databas[...]. Databaserna är uppbyggda från ett leverantörsperspektiv och inte i första hand innehållsperspektiv." (Intervju Södertälje, 2016-01-29). Av de som använder sig av fria resurser på webben menar flera att tidsaspekten är viktig då det gäller att värdera källorna och det tar mycket tid, i jämförelse med att använda betaldbaserna (Intervju Växjö, 2016-01-26). Vid ett kommunbibliotek genomfördes ett mediemöte för ett år sedan om fria resurser på webben: "Där visade man varandra just lämpliga resurser för det finns ju jättemycket sådant som myndigheternas sidor och sådant där borde man

egentligen vara mycket, mycket, mycket bättre på att visa upp” (Intervju Växjö, 2016-01-26). Vid några bibliotek har frågan om fria resurser på webben inte diskuterats, men informanterna uppger att de har börjat använda sig av SVAR (Intervju Hofors, 2016-01-12). Vid ett integrerat gymnasie- och folkbibliotek har de undersökt MOOC⁶ och öppna lärresurser och menar att det handlar om tid att sätta sig in och värdera de fria resurserna. ”Det har inte riktigt gett det utfallet som vi kanske hade trott när vi började med det.” (Intervju Härryda, 2016-01-22). Den fria resurs på webben som flest kommunbibliotek uppger att de använder är SVAR.

Diskussionen kring betaldata-baser och fria tjänster på webben finns på de flesta kommunbibliotek i undersökningen. Flera av informanterna menar att de fria tjänsterna är lättare att använda och att det går snabbare att få fram ett svar än att använda betaldata-baserna. Användarna är dessutom mer vana vid Google än data-basernas gränssnitt. Dock tar de fria tjänsterna tid ur ett källkritiskt perspektiv för att verkligen värdera den informationen som finns i resursen.

Utmaningar och möjligheter i kommunerna

Några omständigheter utmärker sig i diskussionerna kring utmaningar och möjligheter med e-resurser. När det gäller utmaningar är det främst marknadsföring, pedagogik, tid och ekonomi som nämns, samt att nå ut till så många som möjligt (Intervju Alvesta, 2016-01-26). En person menar att ”Det gäller att hitta ett sätt att förhålla sig till och kunna förklara till någon som säger så att det finns fler sätt, att man kan använda fler saker.” En utmaning är också att använda data-baserna mer och de funktioner som finns i data-baserna (Intervju Salem, 2016-01-29). En utmaning som en bibliotekarie fokuserar på är *remote access* och att det krävs samarbete mellan kommunens olika förvaltningar då många av tjänsterna är uppbyggda för kommunabonnemang (Intervju Södertälje, 2016-01-29). En bibliotekarie menar att en stor utmaning är att fortbilda personalen så att de vet vad resurserna kan erbjuda användarna, annars går det inte att marknadsföra (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). En utmaning som en bibliotekarie betonar är att öka användningen av de data-baser som biblioteket redan har (Intervju Borås, 2016-03-04). Tekniska lösningar ses som både en utmaning och en möjlighet, men ”Jag tycker att man tappar lite det i allt det här pratet om e-resurser hit och dit. För jag menar att så länge så är det ju en människa som du kan prata med där och då, det är oslagbart.” (Intervju Växjö, 2016-01-26).

Möjligheter med e-resurser är att kunna erbjuda uppdaterat och faktagranskat material och att kunna erbjuda det hemifrån (Intervju Alvesta, 2016-01-26). En annan möjlighet är att samarbeta mer så att inte tid går åt till att flera sitter på sina bibliotek och arbetar med samma saker (Intervju Växjö, 2016-01-26). En möjlighet som ett bibliotek lyfter är att e-resurser möjliggör för personer med lässvårigheter att använda *Legimus*, storstil genom e-böcker (Intervju Växjö, 2016-01-26). Möjligheterna ligger också i en demokratisk synvinkel, att alla har tillgång till dem även om de inte bor nära ett bibliotek (Intervju Borås, 2016-03-04).

Kommunernas syn på samarbete kring e-resurser

På frågan om samarbete svarar kommunbiblioteken likartat. De samarbetar med regionen, skolan, och andra förvaltningar. Två kommunbibliotek i samma region samarbetar när det gäller vissa interna e-resurser, till exempel ett gemensamt abonnemang av E-lib (Intervju Södertälje, 2016-01-29).

⁶ MOOC är förkortning för Massive Open Online Course och är en avgiftsfri öppen nätbaserad kurs.

Huruvida regionbiblioteken hel- eller delspansrar e-resurser till kommunbiblioteken skiljer sig åt. I en region sköter regionbiblioteken all samordning av databaser och kommunbiblioteken betalar efter antalet invånare i kommunen (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). Kommunbiblioteket i den regionen upplever också att det finns ett bra samarbete med regionen med möten kring inköp av databaser (Intervju Hofors, 2016-01-12). I andra regioner samordnar regionbiblioteket ett antal databaser och kommunbiblioteken får en lista varje år på vilka som finns och att de kan vara med på den upphandlingen (Intervju Växjö, 2016-01-26). Vissa år förekommer också möten med regionen kring e-resurser (Intervju Avesta, 2016-01-26). I en av regionerna arbetar kommunbiblioteken enligt informanterna självständigt kring abonnemangen och samordningen är inte lika uttalad. Kommunbiblioteket är osäkert på om regionbiblioteken samordnar några inköp av databaser. I den regionen samarbetar kommunbiblioteken i lägre grad med regionen (Intervju Härryda 2016-01-22). Ett av kommunbiblioteken uttrycker att ” Vi är väldigt ensamma i e-resurserna faktiskt, det som vi har varit på har varit sådana här vidareutbildningar, eller att regionen har kallat till en kursdag.” (Intervju Borås, 2016-03-04).

Samarbetet med regionen och samordningen av databaser skiljer sig i stor grad mellan regionerna. I regioner med ett utvecklat samarbete, till exempel med gemensamma webbplatsen *Arena* är samarbetet mer uttalat och alla bibliotek har samma databaser. I de större regionerna med fler kommuner är samarbetet mindre omfattande och kommunbiblioteken sköter sig mer på egen hand. En större samordning av databaser efterfrågas, särskilt eftersom det kan vara svårt att hålla sig uppdaterad på vilka databaser som finns och om det kommer några nya.

Kostnader och ekonomisk vinning

Alla kommunbiblioteken delar sina kostnader internt med skolorna, oftast barn- och utbildningsförvaltningen. I stort sett alla kommunbibliotek är positiva till ekonomisk vinning genom samordning av abonnemang. En av bibliotekarierna pekar på att:

Som ett litet bibliotek så tror jag att man, inte ekonomisk vinning, men om man är flera stycken som har ett gemensamt avtal... Det känns om att man har mer att säga till om, likväl ett litet bibliotek som ett stort bibliotek för man har kollegor man kan bolla saker med om det är frågor eller vad det nu än gäller. Är det så att man behöver trycka på, vad det nu än gäller, så har man något mer stöd med sig. Jag tror att om jag kom från Hofors till någon stor databas och försökte lämna förslag eller försökte ändra någonting så har man inte så mycket att säga till om. Men om man däremot är tio kommuner i ryggen så blir det mer tyngd i det. (Intervju Hofors 2016-01-12)

På frågan om hur kommunbiblioteken ser på bibliotekslagets formulering om att bibliotek inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser i ljuset av e-resurser, upplever alla kommunbibliotek det som mycket positivt om alla i Sverige skulle få tillgång till liknande utbud av resurser. Alla ställer dock frågan om vem som ska sköta det och vem som ska betala. På flera av kommunbiblioteken kommer högskolestudenter och vill komma åt resurser som bara studenter på ett visst lärosäte kan använda. ”Många högskolebibliotek idag köper ju väldigt mycket e-böcker, e-resurser istället för fysiska böcker, och detta kan man ju se som en liten fara med demokratin om några år. Om man vill läsa den här boken som allmänhet så har man ju inte tillgång till den, det finns ju ingen möjlighet för någon utanför just den högskolan eller universitet att få tillgång till det.” (Intervju Växjö, 2016-01-26).

Utmaningar och möjligheter för samordning av e-resurser – lokala perspektiv

Även om alla kommunbiblioteken i undersökningen säger sig vara positiva till samordning av e-resurser finns det stora utmaningar. Den största utmaningen med samordning av e-resurser anser kommunbiblioteken vara administrationen. Vem ska sköta samordningen? Regionerna eller KB? Olika kommuner har olika huvudmän för kommunbiblioteken. En annan fråga som kommer fram genom intervjuerna är folkbibliotekens behov. "Vad har vi på folkbiblioteken för behov? För jag är inte riktigt säker på att vi riktigt, ja kan se det nu, eftersom vi får så få referensfrågor. Folk sitter hemma och klurar och Googlar, och så kommer de till biblioteket och så googlar vi också" (Intervju Hudiksvall, 2016-01-12). Denna fråga lyftes å andra sidan fram möjlighet på ett annat kommunbibliotek, att det är lättare som bibliotekarie att nå spetskompetens och vidareutbilda sig inom e-resurserna (Intervju Hofors, 2016-01-12). Marknadsföring lyftes under intervjuerna fram som en utmaning men även som en möjlighet – om fler bibliotek samordnar sina e-resurser finns det större utsikter för marknadsföring.

Identifierade problem

Nedan följer en sammanfattning av ett antal problem som framträder genom intervjuerna.

- De lokala folkbiblioteken har svårt att uttrycka vilka behov de har av databaserna, eftersom de inte upplever någon egentlig efterfrågan från användarna.
- Folkbiblioteken har svårt att beskriva vilka kompetenser arbetet med e-resurser kräver, eftersom det är en fråga som inte diskuteras särskilt frekvent bland personalen.
- E-resurserna, i synnerhet databaserna, prioriteras lågt i verksamheten avseende ekonomi, tid och marknadsföring.
- Många av de databaser som finns på folkbiblioteken används alltför sällan av personalen.
- Samverkan mellan lokal nivå och regional nivå fungerar tillfredställande i vissa delar av landet men inte i andra, utifrån kommunbibliotekens perspektiv.
- Databaserna är uppbyggda från leverantörsperspektiv istället för användarperspektiv eller biblioteksperspektiv, vilket gör dem svåra att använda både för bibliotekspersonal och användare om de inte gör det på daglig basis.

Diskussionsfrågor

Utifrån intervjuerna med företrädare på lokal nivå har vi också kunnat identifiera fler diskussionsfrågor kring bibliotekens e-resurser.

- Hur kommer det sig att bibliotekarier är osäkra gällande informationssökning i databaser, när de sannolikt är den grupp med störst professionell expertis av alla i frågan?
- Vad innebär det för användare och potentiella användare att tillgången till e-resurser ser så olika ut över landet?
- Om det fanns mer kunskap om användarnas nyttjande av e-resurser, skulle biblioteken kunna arbeta mer effektivt och målgruppsinriktat?
- Finns det effektiva sätt att på lokal nivå marknadsföra e-resurser för bibliotekets användare?

8. Avslutande diskussion

Syftet med denna rapport har varit att diskutera utmaningar och möjligheter för e-resurser på kommunala bibliotek utifrån tre nivåer – lokal, regional och nationell. Frågeställningarna som har väglett undersökningen handlade om att beskriva hur biblioteken arbetar med e-resurser och hur de olika nivåerna uppfattar samordning av e-resurser. Rapportens undersökning var avgränsad till Västra Götaland, Blekinge och Kronoberg, Gävleborg samt Stockholm. Vi har inte gjort kopplingar för att utvärdera hur väl arbete med e-resurser fungerar i respektive region eller hur väl samarbetet fungerar mellan lokal och regional nivå, då det inte varit rapportens syfte.

Undersökningen visar att e-resursfrågan är komplex på samtliga tre nivåer och att det finns stor spännvidd vad gäller arbetssätt, förhållningssätt och kompetens inom varje nivå och mellan varje nivå. Enligt bibliotekslagen 14§ ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. I Sverige ser det idag väldigt olika ut i olika kommuner och regioner gällande samverkan kring e-resurser, vilket vi har gett exempel på i rapporten. För några år sedan fanns KULDA (se kapitel 2) som syftade till att samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbibliotek i hela landet. Idag finns ingen sådan samordning för folk- och skolbiblioteken. När KULDA-kontoret försvann, försvann också stödet och det märks genom intervjuerna att stödet saknas på både kommunal och regional nivå. Genom undersökningen uttrycks ett stort behov av samordning, även om de intervjuade ser ganska dystert på framtiden för databaserna. Ingen tycks enligt informanterna vilja driva frågan.

För att hårdra resultaten av studien – det finns egentligen tre vägar att välja mellan när det gäller e-resurserna och i synnerhet databaserna. *Väg ett* innebär att någon genomför en nationell satsning på de kommunala bibliotekens e-resurser, genom att avsätta medel och ge någon eller några aktörer ett samordningsuppdrag. Om man arbetar för en regional lösning kan de regionala biblioteksverksamheterna ges i uppdrag att samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbiblioteken. Frågan är om detta är i linje med det arbetssätt som många av dem idag styr sin verksamhet emot, att övergripande främja och stödja verksamhetsutveckling, kvalitet och samverkan i kommunerna. Ett kompensatoriskt arbete som detta skulle kanske inte stämma överens med de inriktningar som idag beskrivs i bibliotekslag och regionala biblioteksplaner? En annan möjlig aktör är Sveriges depåbibliotek och lånecentral. Här finns enligt undersökningen vilja och potential för att arbeta med en sådan uppgift. En annan möjlighet är att Kungliga biblioteket genom BIBSAM-konsortiet ges ett utökat uppdrag att även samordna inköp av licensbelagda databaser och andra nättjänster för folk- och skolbiblioteken. Detta är emellertid inte en lösning som någon av de som intervjuats har föreslagit. Enligt den rapport som KB släppte 2012, *Utredning kommunala bibliotek*, så är det inte heller ett alternativ. I rapporten står att KB år 2010 fick ansvar för att även samordna de offentligt finansierade biblioteken. Detta gjorde att KB år 2012 genomförde en utredning om de kommunala biblioteken och om det var juridiskt möjligt att KB även skulle erbjuda de kommunala biblioteken en centraliserad upphandling av e-resurser såsom för de statligt finansierade biblioteken. Slutsatser i rapporten blir att till skillnad mot de statliga myndigheterna är varje kommun ett självständigt rättsligt subjekt och kan ingå avtal med bindande verkan med varandra. KB kan inte ingå ett unikt samarbetsavtal med varje kommun utan en stor del av kommunerna måste kunna enas om ett avtal. BIBSAM erbjuder endast standardiserade paket och ger inget utrymme för individuella behov. Kommunerna har olika behov och olika ekonomiska förutsättningar. En upphandling av paket av e-resurser framstår inte som ett ändamålsenligt behov

utan behov finns snarare om att samordna inköp av enskilda titlar eller produkter (Kungliga Biblioteket, 2015). I samband med att KB släppte sin utredning om de kommunala biblioteken färdigställdes Litteraturutredningens slutbetänkande i vilken det står att:

KB kan vara part i de avtal som sluts för forskningsbibliotekens räkning eftersom dessa är statliga. Samma roll kan KB inte ha vad gäller de kommunala folkbiblioteken. Vår bedömning är i stället att Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) bör vara lämplig att ta på sig denna roll. I princip bör detta inte vara ett problem eftersom SKL redan i dag samordnar upphandlingen av varor och tjänster för kommunernas räkning på flera områden. Det ligger även i linje med de målsättningar och åtaganden som gjorts inom ramen för arbetet med det SKL kallar e-samhället. (SOU 2012:65, s. 419).

Mer sannolikt vore det utifrån dessa utredningar att SKL och inte KB skulle kunna arbeta med samordning. Vem som skulle kunna få ett samordningsuppdrag återstår helt enkelt att utreda, om det är den vägen man väljer att gå. Ett därtill arbete som kan vara en fråga i den pågående utredningen om nationell biblioteksstrategi handlar om att tydliggöra roller och ansvar. Vad kan och bör ligga på nationell nivå gällande e-resurser? Vilka uppdrag och uppgifter sköts bäst på regional nivå? Hur kan den lokala nivån få stöttning i arbetet med e-resurser, då man inte riktigt mäktar med detta idag?

Väg två innebär att kommunerna och regionerna helt enkelt lägger ner sitt arbete med licensbelagda databaser och andra nättjänster för folkbibliotek, då efterfrågan är så låg. Här handlar det om att väga och värdera bibliotekens tjänster mot varandra. På bibliotek där det kommer få frågor om att använda databaser från användarna och där bibliotekarierna inte betraktar databaserna som redskap i det dagliga arbetet innebär det i praktiken att varje sökning i en databas kostar hundratals kronor. Är det värt den kostnaden? Vad skulle biblioteket annars kunna göra för de pengarna?

Frågan om databaser på folkbibliotek har diskuterats tidigare. Den aktualiserades kraftigt i samband med Kunskapslyftet och satsningar på infrastruktur för vuxnas lärande såsom lärcentra. I en rapport från 2006 beskrivs hur folkbiblioteken i sex projekt arbetade med att stödja vuxnas lärande, där databaserna utgjorde en del i det arbetet (Gärdén m.fl. 2006). I rapporten konstateras att tillhandahållandet av databaser medförde ett utökat utbud för de studerande, men att det kräver kompetens både hos bibliotekarien och hos användaren för att innehållet i databaserna ska utnyttjas på ett framgångsrikt sätt. I ett av projekten gjordes en särskilt satsning på att tillgängliggöra elektroniska resurser. Då bibliotekarierna tillfrågades, uttryckte flera att varken de eller de studerande använde databaserna i någon särskilt stor utsträckning (Gärdén m.fl. 2006, s. 72). När det gällde elektroniska källor kände många av bibliotekarierna sig nästan lika osäkra och vilsna som användarna. Den professionella självbilden föreskrev att bibliotekarien "måste" vara experten och kunna svaret på frågan (Gärdén m.fl. 2006, s. 95). Drygt tio år senare tycks läget vara i stort sett det samma, och databasernas status på folkbiblioteken tycks snarare ha sjunkit än mer, utifrån den här undersökningens resultat. I Lina Erikssons kandidatuppsats *En utvärdering av bibliotekariernas användning av webbresurser i referenssamtalet* framhålls vikten av att kompetensutveckla personalen, då bibliotekariernas egen användning av e-resurser tycks påverka hur användarna använder dem (Eriksson, 2011). Även i denna undersökning lyfts vikten av kompetensutveckling för att kunna använda e-resurserna fram. Det verkar utifrån undersökningen som att det finns ett aldrig sinande behov av kompetensutveckling när det gäller e-resurser. Men hur mycket kompetensutveckling när det gäller exempelvis databaser är möjlig och rimlig? När *kan* man

egentligen söka information tillräckligt bra för att känna sig säker i mötet med användaren? Frågan kan relateras till forskning som handlar om yrkesidentiteter och professionell expertis. En bibliotekarie med tekniskt orienterad yrkesidentitet och en bibliotekarie med en kommunikativt orienterad yrkesidentitet (se Lindberg 2015) förhåller sig sannolikt till databaserna på olika vis. Det handlar också till stor del om på *vilken fråga databaserna ett är svar?*⁷ På ganska få frågor, tycks det som i nuläget. Om nästan inga bibliotekarier vänder sig till databaserna i referensarbetet, och användarna inte känner till att de finns och inte vet hur de ska söka i dem, varför ska biblioteken lägga pengar på dem?

I denna rapport har fokus inte främst legat på skolbiblioteken utan på folkbiblioteken, men vi kan konstatera att hos skolbiblioteken tycks databaserna ha en annan ställning och de verkar vara en mer inarbetad del av verksamheten. Hur skolbiblioteken arbetar med e-resurserna, vilka kompetenser skolbibliotekarierna har i jämförelse med bibliotekarierna på folkbibliotek och hur lärare och bibliotekarier samarbetar med e-resurser för att främja elevernas lärande skulle vara intressant att belysa med fördjupade studier. I rapporten *Skolbiblioteken i Östergötland: en förstudie* föreslår författaren att regionbiblioteket tillsätter en analysgrupp som undersöker vad skolbibliotekets informationsförmedlande funktion innebär, hur den ska utformas, vilka resurser som krävs, samt vilka digitala resurser som kan användas och bör göras tillgängliga för grundskolans åldergrupper. Analysgruppen bör också bevaka att skolbiblioteken är med i skolans arbete kring att bli mer digital, vilket är ett regeringsuppdrag (Thomas, 2015).

I *Lägesrapport maj: Kungliga Bibliotekets arbete med en nationell biblioteksstrategi* pekar författarna på att fler och fler är nöjda med Google som informationskälla. Ur demokratisynpunkt är det ju faktiskt så att många av e-resurserna gör det svårare för alla att få tillgång till information. Ett relaterat problem är att ju fler e-böcker forskningsbiblioteket tillhandahåller, desto svårare är det för folkbiblioteken att fjärrlåna från dessa bibliotek (Fichtelius, Hansson & Linder, 2016). Utifrån den här rapportens resultat och resonemang i andra texter är det angeläget att diskutera databaserna och andra e-resurser i relation till begrepp som *jämlikhet, delaktighet, kunskap och tillgång*.

En tredje väg innebär att inte göra någonting, utan att låta läget vara som det är. Att det ser olika ut i landet när det gäller tillgång, efterfrågan, intresse, kompetens, förutsättningar och samverkan kring e-resurser råder inget tvivel om utifrån denna rapport. Vad ett sådant passivt vägval skulle leda till går endast att spekulera i. Självdöd, eller kanske ett oväntat uppsving?

De problem som har identifierats i rapporten och de diskussionsfrågor som avslutar kapitel 5, 6 och 7 skulle kunna vara föremål för diskussion i arbetsgrupper, nätverk och organisationer på såväl lokal, regional som nationell nivå. Vi tror inte att problemen och diskussionsfrågorna är nya för de personer som är insatta i bibliotekens arbete med e-resurser, men kartläggningen har förhoppningsvis bidragit till att det finns en fördjupad bild av hur aktörer på olika nivåer ser på e-resurser och en bättre förståelse för situationen kring e-resurser. Vi hoppas att kartläggningen har givit en rättvis bild av de olika åsikter och uppfattningar som informanterna har gett uttryck för. Vi tror också, utifrån kommentarer under och efter intervjuerna, att undersökningen har medverkat till att de personer som har intervjuats har fått större insikt i frågan. Vi har genom rapporten velat utmejsla de viktigaste problemen och frågeställningarna kring e-resurser och på så vis medverka till att skapa underlag för att fatta välgrundade beslut angående e-resurser för framtiden.

⁷ Jfr. Dahlström 2002, i artikeln *På vilken fråga är e-boken ett svar?*

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Enskilda intervjuer

Elisabeth Erikson, konsulent, Kultur i Väst, 2015-12-02

Åsa Wiklund, bibliotekschef, Hofors bibliotek, 2016-01-12

Maj Mosell, tf bibliotekschef, Hudiksvalls bibliotek, 2016-01-12

Ann Östman, bibliotekskonsulent, Region Gävleborg, 2016-01-13

Malin Holgerson, gymnasiebibliotekarie, Mölnlycke bibliotek, 2016-01-22

Maria Lundqvist, verksamhetsutvecklare, Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg, 2016-01-26

Lotta Aleman, utvecklingsledare, Regionbibliotek Stockholm, 2016-01-29

Beatrice Kristensson, bibliotekarie, Salems bibliotek, 2016-01-29

Anna Corlin, bibliotekarie, Södertälje bibliotek, 2016-01-29

Madelein Enström, enhetschef, Sveriges depåbibliotek och lånecentral, 2016-02-18

Jessica Johansson, enhetschef, Borås stadsbibliotek, 2016-03-04

Gruppintervjuer

Katarina Aronsson, bibliotekarie, och Margareta Karlsson, bibliotekarie, Växjö bibliotek, 2016-01-26

Susanne Leek, bibliotekarie och Kristina Kallenskog, bibliotekarie, Alvesta bibliotek, 2016-01-26

Inspelningar och transkriptioner finns i författarnas ägo.

Foto på omslaget från Colourbox.

Litteratur

Avtalsinformation BIBSAM-konsortiet (2012). *Vad står det i avtalen och vad får man göra med e-resurserna?* www.kb.se/.../Avtalsinformation%20BIBSAM%20okt%202012.pdf [2016-03-17]

Biblioteken i Alvesta. (2016). *E-biblioteket*. Hämtad 2016-02-17, från <https://bibliotek.alvesta.se/web/arena/e-biblioteket>

Biblioteken i Härryda. (2016). *Databaser*. Hämtad 2016-02-16, från Biblioteken i Härryda. (2016). *Våra bibliotek*. Hämtad 2016-02-16, från <http://bibliotek.harryda.se/web/arena/vara-bibliotek>.

Biblioteken i Härryda. (2016). *Våra bibliotek*. Hämtad 2016-02-16, från <http://bibliotek.harryda.se/web/arena/vara-bibliotek>.

Biblioteken i Södertälje. (2016). *Alla e-tjänster*. Hämtad 2016-02-16, från <https://bibliotek.sodertalje.se/web/arena/e-tjanster>

Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg. (2016). *Verksamhet och uppdrag*. Hämtad 2016-02-15, från <http://www.biblioteksutveckling.se/>

Borås stad. (2016). *Bibliotek - Databaser*. Hämtad 2016-02-15, från <http://www.boras.se/kategorisor/kulturochfritid/kulturochfritid/bibliotek.106.6958681e145b4ce200cc6ecc.html>

Dahlström, Mats (2002). På vilken fråga är e-boken ett svar? *Ikoner*. 5, s. 12-15.

Eriksson, L. (2011). *En utvärdering av bibliotekariernas användning av webbresurser i referenssamtalet* (Kandidatuppsats). Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.

Fichtelius, E., Hansson, K. & Linder, K. (2016). *Lägesrapport i maj 2016: Kungliga Bibliotekets arbete med en nationell biblioteksstrategi*. Kungliga Biblioteket: Stockholm.

Gärdén, Cecilia & Lindsköld, Linnéa (2015). *Utvärdering av 2020KoM: biblioteksutveckling på lokal och regional nivå*. Sektionen biblioteks- och informationsvetenskap, Akademin för bibliotek, information, pedagogik och IT, Högskolan i Borås: Borås.

Hofors kommun. (2016). *Bibliotekets databaser*. Hämtad 2016-04-12, från <http://www.hofors.se/kulturfridid/bibliotek/databaser.4.635e9de811850ea8c7a80005794.html>

Hofors kommun. (2015). *Biblioteksplan för Hofors kommun 2015-2017*. Hofors kommun, Barn- och utbildningsnämnden.

Hudiksvall.se. (2016). Databaser och digitala arkiv. Hämtad 2016-02-17, från <http://epi7.hudiksvall.se/Uppleva-gora/Bibliotek/Biblioteket-hemifran/>

Kultur i Väst. (2016). *Bibliotek*. Hämtad 2016-02-15, från <http://www.kulturivast.se/bibliotek>

Kungliga biblioteket. (2013) *Regional biblioteksverksamhet 2012-2013*, Stockholm: Kungliga Biblioteket.

Kungliga Biblioteket. (2012). *Utredning kommunala bibliotek*. Stockholm: Kungliga Biblioteket.

Kungliga Biblioteket. (2015). *Bibliotekssamverkan*. Hämtad 2016-04-15, från <http://www.kb.se/bibliotek/>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Alvesta bibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *BIBSAM konsortiet*. Hämtad 2016-04-15, från <http://www.kb.se/bibliotek/centrala-avtal/>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Borås stadsbibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Hofors bibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Härryda folkbibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Salems bibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Södertälje stadsbibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Kungliga Biblioteket. (2016). *Biblioteksstatistik verksamhetsrapport 2015: Växjö stadsbibliotek*. Hämtad 2016-04-04, från <http://bibstat.kb.se/report>

Lindberg, Jenny (2015). *Att bli bibliotekarie: Informationssökning och yrkesidentiteter hos B&I-studenter och nyanställda högskolebibliotekarier*. Diss. Borås: Högskolan i Borås.

Regionbibliotek Stockholm. (2016). *Verksamhet*. Hämtad 2016-04-14, från <http://regionbiblioteket.se/om-oss/verksamhetsomraden/>

Region Gävleborg. (2016). Regional biblioteksverksamhet. Hämtad 2016-02-15, från <http://www.regiongavleborg.se/Kultur/Verksamhet/Lansbiblioteket-Gavleborg/>

Salems bibliotek. (2016). *E-media*. Hämtad 2016-02-15, från <https://bibliotek.salem.se/web/arena/e-media>

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SKL (2016). E-böcker. <http://skl.se/skolakulturfritid/kulturfritid/bibliotek/ebocker.89.html>

SOU 2003:129. *KB ett nav i kunskapssamhället*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

SOU 2012:65. *Läsandets kultur: Slutbetänkande av Litteraturutredningen*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

Sveriges depåbibliotek och lånecentral. (2016). *Om depåbiblioteket*. Hämtad 2016-03-22, från <http://www.sverigesdepabibliotekochlanecentral.se/depabiblioteket/>

Thomas, B. (2015). *Skolbiblioteken i Östergötland: en förstudie*. Linköping: Regionbibliotek Östergötland.

Växjö bibliotek. (2016). *E-biblioteket*. Hämtad 2016-02-17, från <https://bibliotek.vaxjo.se/web/arena/e-biblioteket>

Bilaga 1 **Intervjufrågor till lokal (kommunal) nivå**

Inledning

Information om undersökningen, forskningsetiska principer, genomförande, spridning av resultat. (Vi namnger vilka som intervjuats i rapporten. OK att dra sig ur närsomhelst. Får läsa igenom utskrifter om man vill. Publiceras genom rapport till regionbiblioteken, ev. också på konferens/seminarium, ev. vetenskaplig publicering på engelska framöver.)

Frågeställning 1: Hur arbetar biblioteken med sina e-resurser?

- Hur definierar ni e-resurser inom din organisation?
- Vilka e-resurser använder ni på biblioteket? Har du en aktuell lista över databaser etc.?
- Hur gör biblioteket urval av databaser? Varför har ni just de databaser ni har?
- Hur arbetar biblioteket med marknadsföring av e-resurser internt gentemot personalen? (Webben, i bibliotekslokalen, annat)
- Hur använder personalen databaserna?
- Hur arbetar biblioteket med marknadsföring av e-resurser gentemot användarna? (Webben, i bibliotekslokalen, annat)
- Vad vet ni om användarnas användning av databaser? Vad de efterfrågar? Hur analyserar och följer ni upp användningen?
- Har ni en medieplan? Vad står i den om databaser?
- Hur tänker ni om databaser i MIK-perspektiv?
- I Bibliotekslagen 7 § står "Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet." Hur ser du på det i relation till ert arbete med e-resurser?
- Vem ansvarar för gymnasiebibliotekens databaser?
- Hur arbetar man med urval, tillgång och användning av gymnasiebibliotekens databaser?
- Hur ser ni på biblioteket på betaldata kontra fria tjänster på webben? Hur arbetar ni med fria tjänster på webben?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för e-resurser i kommunerna?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för e-resurser i kommunerna?

Frågeställning 2: Hur ser de olika nivåerna på samordning av e-resurser?

- Vilka samarbetar ni på biblioteket med när det gäller e-resurser?

- Som du känner till så finns det inte någon gemensam upphandling likt BIBSAM för de kommunala biblioteken. Det finns olika varianter runt om i Sverige på hur regionerna arbetar med kompletterande medieförsörjning. En del regionbibliotek samordnar inköpen och en del hel- eller delsubventionerar databaserna. Känner ni på biblioteket till vilka abonnemang som finns gratis tillgängliga för kommunbibliotek inom din region? Utnyttjar ni dessa?
- Känner ni till vilka abonnemang som är delspensade för kommunbibliotek i regionen? (om aktuellt)
- Känner du till vilka samordnade länsabonnemang som finns inom regionen? (om aktuellt)
- Hur fungerar samarbetet med regionen när det gäller e-resurserna?
- Enligt KB så fördelar kommunerna ofta kostnader internt inom kommunen mellan kommundelar, gymnasie- och grundskolebibliotek. Hur fördelas kostnaden för era e-resurser?
- Hur ser ni på ekonomisk vinning genom samordning av abonnemang?
- Enligt Bibliotekslagen 14 § ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. Hur ser du på det i ljuset av e-resurser?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för samordning av e-resurser?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för samordning av e-resurser?

Övrigt

- Är det något annat du skulle vilja ta upp?

Bilaga 2 **Intervjufrågor till regional nivå**

Inledning

Information om undersökningen, forskningsetiska principer, genomförande, spridning av resultat. (Vi namnger vilka som intervjuats i rapporten. OK att dra sig ur närsomhelst. Får läsa igenom utskrifter om man vill. Publiceras genom rapport till regionbiblioteken, ev. också på konferens/seminarium, ev. vetenskaplig publicering på engelska framöver.)

Frågeställning 1: Hur arbetar biblioteken med e-resurser?

- Hur definierar ni e-resurser inom din organisation?
- Vilka e-resurser använder ni på regionbiblioteket?
- Hur arbetar ni med marknadsföring av e-resurser gentemot kommunerna? (Webben, e-post, APT, konferens, i bibliotekslokalen, via bibliotekschefer, annat)
- Hur ser ni på kommunbibliotekens användning av databaserna?
- Vad anser ni om bibliotekens marknadsföring av e-resurser gentemot användarna? (Webben, i bibliotekslokalen, annat)
- Vad vet ni om användarnas användning av databaser? Vad de efterfrågar? Hur analyserar och följer kommunbiblioteken upp användningen? Gör ni någon uppföljning?
- Har regionen en kulturplan/biblioteksplan/medieplan? Vad står i dem/den om databaser?
- Hur tänker ni om databaser i MIK-perspektiv?
- I Bibliotekslagen 7 § står "Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet." Hur ser du på det i relation till ert arbete med e-resurser?
- Vem ansvarar för gymnasiebibliotekens databaser?
- Hur arbetar man med urval, tillgång och användning av gymnasiebibliotekens databaser?
- Hur ser ni på betaldata-baser kontra fria tjänster på webben? Hur arbetar ni med fria tjänster på webben?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för e-resurser i kommunerna?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för e-resurser i kommunerna?

Frågeställning 2: Hur ser de olika nivåerna på samordning av e-resurser?

- Vilka samarbetar ni med på biblioteken när det gäller e-resurser?
- Hur ser ni på kommunbibliotekens kunskap när det gäller databaser?

- Känner kommunbiblioteken till vilka abonnemang som finns gratis tillgängliga för kommunbibliotek inom din region? Utnyttjar de dessa?
- Känner de till vilka abonnemang som är delsponsrade för kommunbibliotek i regionen? (om aktuellt)
- Känner de till vilka samordnade länsabonnemang som finns inom regionen? (om aktuellt)
- Hur fungerar samarbetet med kommunerna när det gäller de e-resurserna?
- Enligt KB så fördelar kommunerna ofta kostnader internt inom kommunen mellan kommundelar, gymnasie- och grundskolebibliotek. Hur fördelas kostnaden hos era kommuner?
- Hur ser ni på ekonomisk vinning genom samordning av abonnemang?
- Enligt Bibliotekslagen 14 § ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. Hur ser du på det i ljuset av e-resurser?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för samordning av e-resurser?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för samordning av e-resurser?

Övrigt

- Är det något annat du skulle vilja ta upp?

Bilaga 3 **Intervjufrågor till nationell nivå**

Inledning

Information om undersökningen, forskningsetiska principer, genomförande, spridning av resultat. (Vi namnger vilka som intervjuats i rapporten. OK att dra sig ur närsomhelst. Får läsa igenom utskrifter om man vill. Publiceras genom rapport till regionbiblioteken, ev. också på konferens/seminarium, ev. vetenskaplig publicering på engelska framöver.)

Frågeställning 1: Hur arbetar biblioteken med e-resurser?

Frågeställning 2: Hur ser de olika nivåerna på samordning av e-resurser?

- Hur definierar ni e-resurser inom din organisation?
- Beskriv hur ni arbetar med e-resurser.
- Hur ser ni på kommunbibliotekens användning av databaserna?
- Hur ser ni på regionbibliotekens användning av databaserna?
- Hur fungerar samverkan mellan regioner och kommuner när det gäller databaserna?
- Vilken roll spelar ni när det gäller samordning?
- Vad anser ni om bibliotekens marknadsföring av e-resurser gentemot användarna? (Webben, i bibliotekslokalen, annat)
- Vad vet ni om användarnas användning av databaser? Vad de efterfrågar? Hur analyseras och följs användning egentligen upp?
- Hur tänker ni om databaser i MIK-perspektiv?
- Hur fungerar det med gymnasiebibliotekens databaser?
- Hur ser ni på betaldata-baser kontra fria tjänster på webben? Hur arbetar ni med fria tjänster på webben?
- Enligt Bibliotekslagen 14 § ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka i syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser. Hur ser ni på det i ljuset av e-resurser?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för e-resurser i kommunerna?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för e-resurser i kommunerna?
- Vilka ser du som de största utmaningarna för e-resurser i regionerna?
- Vilka ser du som de största möjligheterna för e-resurser i regionerna?
- Vilka är de största utmaningarna för e-resurser för den nationella nivån?
- Hur ser framtiden för e-resurser ut utifrån den nationella nivån?

- Vilka informationsförsörjningsstrategier ser ni framöver?
- Enligt KB så fördelar kommunerna ofta kostnader internt inom kommunen mellan kommundelar, gymnasie- och grundskolebibliotek. Hur ser det ut i framtiden tror du?

Övrigt

- Är det något annat du skulle vilja ta upp?